

Redigert utskrift fra intervju med

Kåre Kristiansen

Statsråd i Olje- og energidepartementet 8.6.1983–9.5.1986

Gjennomført 31.5.2005 ved Universitetet i Oslo

Intervjuere:

Postdoktor Helge Danielsen

Forsker Einar Lie

Professor Jan Eivind Myhre

Transkribert av Marit Roland Udnæs

Redigert av Jan Gausemel

Forum for samtidshistories intervjuprosjekt 2005

Danielsen: Ja, da vil jeg begynne med å ønske deg velkommen, Kåre Kristiansen, og si takk for at du stiller opp på dette intervjuet. En av de tingene som vi ønsker å få belyst gjennom disse intervjuene, er en forestilling som vi har om at det fant sted det man kan kalle en endring i politisk kultur fra slutten av 1970-årene og inn i begynnelsen på 1980-årene, som har blitt beskrevet på mange forskjellige måter. Noen snakker om en oppløsning av den sosialdemokratiske orden og framveksten av en ny type orden. Jeg kan tenke meg å begynne å snakke om dette helt generelt, og høre i hvilken grad du opplever at det fant sted en slik endring, om den var veldig gjennomgripende, og hva den eventuelt gikk ut på.

Kristiansen: Ja, for det første, takk for at jeg ble invitert til å komme. Jeg synes det er interessant det dere har fått til her, og det dere tar sikte på å få til. Når det gjelder utviklingen fra 70-årene, som du var inne på, så er det vel delte meninger om den. Og jeg er heller ikke sikker på hvilke konklusjoner man helt konkret kan trekke, for det, bare for å komme inn på det ut fra utsagn som er gitt: Einar Førde ble jo berømt for uttalelsen om at her i Norge ”er me alle sosialistar, sosialdemokratar”, sa han kanskje da. Det er det ene. Det er uttrykk for en sånn felles utvikling i alle partier at man har forstått betydningen av fellesskapet og satset på det. Og det er klart at Arbeiderpartiet på mange måter har brakt nye ting inn og bidratt til at man har fått tankegods og ideer som kanskje ikke før var akseptert generelt, men som også de såkalte borgerlige eller ikke-sosialistiske partiene etter hvert har både akseptert og tatt etter.

På den annen side, hvis man ser på tallene, velgertilslutningen og størrelsen på gruppene i Stortinget, så er det tydelig at det også har skjedd en markert forskyvning til høyre. I den tiden vi nå snakker om, starten, altså 60- og -70-årene, så var jo – for våre partier da – problemet det at Arbeiderpartiet til dels hadde flertall alene og fra 1961 flertall sammen med SV. Det anså ikke vi for å være noe – fra vår side av bordet da – epokegjørende. Tvert imot, det var ingen som trodde at det kunne føre til noen konflikt at SV supplerte Arbeiderpartiet i dette flertallet. Men det førte jo faktisk til regjeringen Lyngs opprettelse i 1963, fordi denne saken på Svalbard, den førte jo til at Gustavsen og kompani gikk sammen med de borgerlige partier i å felle regjeringen Gerhardsen.

Og så etter den tiden, når vi ser på utviklingen i antall representanter i Stortinget, så er det klart at i den tid hadde Høyre 15 til 20, kanskje litt over 20, Venstre hadde 15–18, og så Senterpartiet omtrent på det igjen, og vi i KrF noe mindre. Men det var altså allikevel et flertall på den sosialistiske siden, og det som har skjedd etter den tiden, er jo at høyresiden har styrket seg. Den gangen hadde vi jo altså ikke Fremskrittspartiet, men hvis du ser Fremskrittspartiet og Høyre som en enhet, de er jo tross alt på høyresiden, så er det jo klart at

det tilsier ikke at det har blitt sosialdemokratisk, som Einar sa. Det underbygger jo heller trenden den andre veien, med at utviklingen og flertallet har gått mot høyre. Og i dag er det jo også slik at hvis man regner med Fremskrittspartiet, så er det et flertall, sannsynligvis da, på den ikke-sosialistiske siden.

Så det er to utviklingstendenser som syns å stå i motsetning til hverandre, og som jeg for min del har vært litt opptatt av fordi – . Ja, i den politiske debatten så oppfører man seg jo som de gamle skillelinjene står der helt klare, mens egentlig, hvis man for eksempel holder seg til det økonomiske, til industripolitikken, så ligger jo på mange felter Arbeiderpartiet og Høyre nær hverandre. Og det har vært politikere innen begge de partiene som nettopp har gitt uttrykk for det at det kunne være en idé – i visse situasjoner – at Høyre og Arbeiderpartiet delte regjeringsansvaret. Nå er jeg er ikke sikker på om ikke det fremdeles er de som innen disse partiene leker med den tanken.

Danielsen: Men det som -- Altså det som jeg begynte med, som går på at man – eller i hvert fall noen – opplever det som om det fant sted et skifte der, og som du tolker dit hen at du beskriver at det skiftet ikke er så veldig entydig, og at det er kryssende utviklingstrekk her. Hvis vi ser på hvordan enkelte historikere har prøvd å tolke for eksempel betydningen av regjeringen Willoch, så har du Berge Furre som er sitert i den mappen som vi tar utgangspunkt i her, som går ganske langt i å legge vekt på det som var nytt, og som ble endret under Willoch-regjeringen. Mens Francis Sejersted på sin side har skrevet om --

Kristiansen: Hvem sa du?

Danielsen: Francis Sejersted.

Kristiansen: Åja, ja.

Danielsen: Han har skrevet om Norge under regjeringen Willoch, altså at det som skjer der, er mer et forsøk på å forandre den sosialdemokratiske orden for å bevare den. Altså at han ser ikke på det som et veldig klart brudd med det som var tidligere, men som en justering og tilpasning av et system som i bunn og grunn fungerte godt.

Kristiansen: Jeg vil da begynne med regjeringen Borten. For det var jo den første som avløste en sosialistisk regjering, og jeg var jo statssekretær i Sosialdepartementet i den. Og det

som vel etterpå har blitt hevdet av Høyre, fra høyresiden, var at det skjedde altfor lite nytt i den perioden. Og det tror jeg nok blant annet kommer av at vi hadde Sosialdepartementet. Vi fullførte folketrygden. Jeg hadde da under Aarvik hovedansvaret for det politiske, hovedansvaret for dens behandling i departementet. Jeg kom til Aarvik på sommeren i 1965, det var da han ba meg bli statssekretær under seg. Og det første han sa til meg, var at du må ta folketrygden, for den orker ikke jeg. Jeg kan ikke klare å få tilstrekkelig tid til den når jeg skal opptre i Stortinget og har alle disse sakene som kommer opp der. For Folketrygden var ikke på stortingsplanet da, den var i departementet og krevde voldsomt så mye arbeid. Jeg kom jo fra jernbanen og hadde vel litt rede på personforsikring og sånn ut fra dens syn. Men detaljene i folketrygden hadde jeg ikke satt meg inn i, så jeg fikk et voldsomt, et voldsomt innkjøringsproblem, da, inntil jeg etter hvert fikk taket på det og var med helt til sluttspurten.

Og akkurat det forholdet, at vi hadde det departementet i KrF og ikke lå så langt unna Arbeiderpartiet i mange sosiale problemstillinger, det førte til at Høyre kanskje – visse deler av Høyre i hvert fall – var litt skuffet over at det ikke ble mer forandring, og litt mer radikal forandring under Borten. Ja, og så kom jo selvfølgelig mye av at Borten selv ikke var noe særlig – . Han var også på enkelte områder nokså nær Arbeiderpartiets syn, og blant annet på grunn av støtten til jordbruket og sånn, så var det i Senterpartiet også en viss uvilje mot å gå for drastisk til verks.

Men jeg tror vi må se på at dette var altså første gang, og da var det grenser for hvor langt man kunne gå i forandringer uten at det hadde blitt oppstyr i velgermassene. Og derfor tror jeg det var det første trinnet bort fra et sånn mer rent sosialdemokratisk og til et litt mer mellompolitisk alternativ, og det kom ytterligere til uttrykk i Willoch-regjeringen. Der var det nok kommet lenger, og vi kunne ta lengre skritt i retning av å fjerne oss fra Arbeiderpartiets linje.

Myhre: Men sånn sett, vil du være enig med Einar Førde i at fram til 1970-årene var det en bevegelse på den måten at man kunne si at vi alle er sosialdemokrater, i en viss forstand, altså, også i de borgerlige partier?

Kristiansen: Ja, jeg tror nok det. Det hans uttalelse om det hadde grunnlag i, var vel nettopp erfaringene fra Borten-regjeringen, tror jeg, som gjorde at han så – og jeg var ikke uenig med ham i det. Vi hadde – det var grenser for hvor lange skritt du kan ta bort fra et system som er innført gjennom så mange år, altså. Og politisk taktikk fører jo med seg at man må gå litt saktere til verks enn rabulistene, kanskje, på begge sider vil.

Myhre: Så er da vårt spørsmål: Har vi – eventuelt alle – sluttet å være sosialdemokrater? Innover på 1980-tallet og videre?

Kristiansen: Jeg tror det er vanskelig å gi et generelt svar, ja eller nei, på det. Fordi innen enkelte områder, for eksempel nå den nye trygdelovgivningen, den er jo ikke noe brudd med fortiden. Allerede da vi la fram folketrygdloven i 1967, så var det jo tanker også innen Arbeiderpartiet om at man kanskje kunne overlate til de private forsikringsselskapene å ta gjennomføringen av den. Og det var de som mente at det var riktig, særlig på den ikke-sosialistiske siden, selvfølgelig. Men, det ble det jo ikke noe av.

Danielsen: Ja, det er veldig mange interessante ting du tar opp, og noen av de enkeltsakene som du har nevnt, er såne som vi helt sikkert kommer tilbake igjen til etter hvert. Men siden du satt nær Borten-regjeringen og siden, nesten 20 år seinere, satt som statsråd selv, så tenkte jeg at vi kanskje kunne ta utgangspunkt i det, for å snakke litt om og drøfte i hvilken grad det var en forskjell på de to regjeringene som du enten har sittet tett innpå eller vært en del av selv. Og man kan jo forestille seg, og det er flere som gjør det, at noe av dette skiftet fra slutten av 1970-årene og inn på 1980-tallet dreier seg om en forandring både av politikken innhold, politikken form og politikernes arbeidsbetingelser.

Hvis vi snakker litt om det siste, opplever du det sånn, eller har du noen erindringer om det var en stor forskjell på det å være statsråd eller statssekretær eller sentralt plassert i politikken rundt midten av 1960-tallet og i første halvdel av 1980-årene for eksempel? Er det noe som har forandret seg der, og i så fall –

Kristiansen: Ja, når det gjelder framgangsmåten og virkemidler og sånn, så er det vel ikke så stor forskjell. Men det er klart at det viktigste som hendte i 1960-årene, og det var det som var hovedpoenget for oss i Borten-regjeringen, det var jo at vi skulle vise at – de fleste visste jo ikke av noe annet enn et sosialdemokratisk eller sosialistisk styre, og så plutselig skulle vi da bevise at vi kan jo på vår side også samle en regjering som er arbeidsdyktig, og som kan gjennomføre store ting. Og der må jeg nok si at folketrygden var liksom selve hovedelementet den gangen. For Arbeiderpartiet hadde jo i forveien laget en del forarbeider til den. Det var etter min oppfatning veldig mye mindre enn vi som overtok hadde trodd, fordi Arbeiderpartiet hadde i Stortinget liksom gitt uttrykk for at den var snart ferdig, denne folketrygden. Da Aarvik og jeg overtok, viste det seg at det var jo bare fragmenter som lå der.

Så vi hadde et veldig stort problem med å få sydd dette sammen, og det var klart at den regjeringens renommé sto og falt med at vi klarte å få den gjennom i løpet av to år. Og det var virkelig en politisk svenneprøve, altså. For hadde vi ikke klart det, så vil man –, jeg bare nevner dette som et eksempel på at det som var avgjørende der, var at vi skulle vise at vi kunne regjere og kunne få til noe sånt, kunne få til blant annet sosiale endringer som var av stor betydning. Men som sagt, da vi kom til Willoch-regjeringen, tok dette seg litt annerledes ut. Jeg vet ikke om det dekkes av det du nå spurte om, men i Willoch-regjeringen var jo blant annet problemet det at vi trakk i litt forskjellige retninger innad i regjeringen, og det kom kanskje mer til uttrykk. Og vi var i hvert fall på vår side i Kristelig Folkeparti – og jeg tror også i de to andre mellompartiene – redd for at Høyre, som da hadde flertall blant regjeringsmedlemmene, at de skulle utnytte dette flertallet til å trekke oss lenger enn vi egentlig ville. Og derfor var det – jeg har skrevet litt om det i boka mi også om det – at det var veldig forløsende for oss da Willoch i et av de første regjeringsmøtene ga uttrykk for at denne regjering kan *ikke* koste på seg å dissентere. I hvert fall ikke i viktige saker. Her må vi stå sammen, vi må i regjeringen arbeide oss sammen til et felles grunnlag. Hvis vi legger opp til å skulle dissентere innad i regjeringen, så er vi ferdige.

Det var nettopp et sånt utsagn vi hadde sett fram til, men vi ble nok litt overrasket over at Willoch sa det så åpent. For han ga jo oss der kort på hånden at han etter det ikke kunne bruke sitt flertall i regjeringen. Så etter min oppfatning var det noe av det beste beviset på Willochs statsmannskunst at han innså det så klart. Det var ikke – jeg tror ikke at det var alle i hans parti som var helt enige i det, for det begrenset jo også Høyres albuerom i Stortinget nokså kraftig da.

Myhre: Når du sier en frykt for at Høyre skulle bruke sin flertallsmakt i regjeringen, gikk den frykten da på en mindre sosialt preget politikk?

Kristiansen: Ja, den gikk nok på det at man skulle la konkurranseprinsippet komme til uttrykk og privatiseringen gå for langt. Og det var jo også mange i våre partier som hadde en liten frykt for at man skulle følge Høyre der. For mitt vedkommende var det ganske markert i oljepolitikken. Det hadde jo utviklet seg en voldsom animositet i Høyre imot Statoil og den makt Statoil da beviselig hadde. Og det var nokså mange i mellompartiene som var litt engstelige for det. Men Arve Johnsen hadde jo en fantastisk evne til å få tak på også politikerne og bruke sin innflytelse som sjef for det største, statens oljeselskap, overfor politikere på forskjellige måter. Så det var helt riktig.

Men vi var på den annen side veldig redd for at – det var vel Presthus som brukte den formulering at vi skulle motarbeide Statoil. Han brukte noe av Churchills uttrykk fra den annen verdenskrig om å møte dem og kjempe med dem på strandlinjen, og så videre og så videre. Og det satt nok fast i halsen på mange av våre folk, og jeg fikk jo en del problemer i den anledning, som jeg selv i hvert fall i ettertid syns at man har liksom gått litt lett forbi. For ingen trodde at vi skulle klare å kviste eller redusere Statoils myndighet i denne sektoren uten at det ble en voldsom politisk strid. Men det maktet vi, og jeg får si, altså for min del ta litt av æren for det. For det var jo også oppe et ønske, særlig innen Høyre, men også innen noen andre partier, at man måtte få stoppet Arve Johnsen i hans egenmektige bruk av sin innflytelse i Statoil.

Og som sagt, der kom Presthus med sin uttalelse like i forveien, og jeg kunne ikke akseptere den måten han hadde sagt det på, det som lå i den. Der var det da en innstilling fra et utvalg som var nedsatt, og som foreslo at en bestemt andel av Statoils aksjer i de forskjellige feltene skulle overføres til staten. Det var jo et voldsomt stridsemne på forhånd, men det fikk jeg ordnet på den måten at da jeg kom inn i departementet og så utkastene her – . De hadde forutsatt at også de feltene som tidligere var tildelt Statoil, skulle være gjenstand for den overtagelse av statlige, aksjestatlige, statlig majoritet. Og særlig for ett, for Statfjordfeltet, som jo var det helt utslagsgivende og dominerende på den tiden, og som var i kjømda – .

Altså der forsto jeg tross alt Statoil og Arve Johnsen, at å gå tilbake etter at de hadde planlagt og tatt stilling til en hel del spørsmål og lagt hele sin strategi opp mot det at de hadde flertall, og hadde store flertall i Statoil – det var unfair, og jeg syntes også det var lite gjennomtenkt å gi et slikt vedtak som de nok hadde fått igjennom med det flertallet i Stortinget, tilbakeverkende kraft. Selv om jeg også hadde syn for at Arve Johnsen hadde brukt sin innflytelse på en altfor dominerende måte, så syntes jeg det var galt. Og så la jeg da fram forslag overfor Arbeiderpartiets fraksjon om at vi kunne la dem få beholde det som var gitt, men at man i senere konsesjoner og i senere felt som ble åpnet, kunne la staten ---, og sånn ble det også da, men det var jo ganske sterke krefter også i regjeringen som var uenig med meg i det. Men derfor opplevde vi altså, fordi vi holdt Statfjordfeltet utenom, at vi fikk også Arbeiderpartiet med på en løsning for det andre, for framtiden.

Lie: Jeg tror vi skal komme tilbake til enkelte av de tingene i oljepolitikken og også videre når man får en diskusjon omkring Mobil og operatørskap og sånt som ligger i forlengelsen av det du er inne på. Men før vi slipper første problemstilling helt her, jeg tenker på når vi sammenligner forholdet brudd – kontinuitet fra Gerhardsen til Borten og fra Arbeiderpartiets

70-tallsregjeringer til Willochs regjeringer, så er det jo litt interessant –, du nevner folketrygden naturligvis, men man har jo også på det penge- og kredittpolitiske området --

Kristiansen: På?

Lie: Det penge- og kredittpolitiske området –

Kristiansen: Ja.

Lie: Så har man jo en veldig kontinuitet med den nye penge- og kredittloven som kom i 1965, hvor alle borgerlige jo stemte imot loven fordi den var for inngripende. Og når man kommer i regjering, så tar man den i bruk, uten egentlig noe selvrefleksjon –

Kristiansen: Hvilken lov sa du?

Lie: Penge- og kredittloven med alle reguleringsbestemmelsene –

Kristiansen: Åja, ja.

Lie: Men så, når vi kommer inn på 1980-tallet og begge Willochs regjeringer, så får man jo –. Vi kan komme inn på noen enkeltheter i dereguleringen av kredittmarkedet hvis det passer. Men der får man jo en ganske vidtgående deregulering, både av finansmarkeder, kredittsystemer, valuta for næringslivet, kringkasting, kulturliv, åpningstider i butikkene og så videre. Så man får noe av det bildet som ligger til grunn for dette åpningstema, for å si det sånn, at man får egentlig en ganske stor systemendring på en del av disse områdene tidlig på 80-tallet i motsetning til Borten-perioden, og at det vil også da fange bredere etter hvert i selve regjeringen. Men jeg vet ikke om – vi kan jo enten forholde oss til det økonomiske eller mer allment – om du den gang satt med et bilde av at man gikk gjennom veldig store endringer på kort tid, irreversible endringer, eller om det var mer det at man tok problemer og løste dem slik tiden tilsa?

Kristiansen: Når det gjaldt den rent generelle trenden, så kom det med en liberalisering både i pengepolitikken og ellers i statlig sektor, og innsatsen til Astrid Gjertsen var vel nok så avgjørende der. For der løste hun opp en hel del bindinger som hadde lagt seg til gjennom

årene, mange år med Arbeiderpartiet, og som jeg tror møtte forståelse innen Arbeiderpartiets sektor, innen sosialistiske kretser.

Jeg så et eksempel på det – jeg fulgte ikke så veldig godt med i det, for jeg hadde mer enn nok med folketrygden den gangen og de økonomiske tiltakene som var nødvendige i den anledning. Men jeg merket meg jo departementsråden i Administrasjonsdepartementet, Larsen, som var meget innflytelsesrik, og som senere ble spurt da han gikk av med pensjon, om hvilken statsråd han hadde samarbeidet best med – han hadde jo arbeidet i lang tid med en rekke statsråder, ikke minst innen Arbeiderpartiet. Men han tok da Astrid Gjertsen som den som han syntes det hadde vært mest fruktbart å samarbeide med. Og det var jo hun som egentlig løste mest opp av de bindingene man hadde innen administrasjonen. For da må man huske på at – jeg kom nå tilfeldig over et papir jeg selv hadde laget til en valgtale en gang, hvor jeg hadde listet opp alle de toppstillinger i staten som var besatt med helt klare og aktive arbeiderpartifolk, og den listen var ganske stor. Jeg gjorde et ganske stort nummer av det i denne valgkampen, og jeg har inntrykk av at det var nokså mange som reagerte på det –

Myhre: Valgkampen i 1981 nå, eller? Hvilken valgkamp er det du tenker på da?

Kristiansen: Ja, det var vel i, ja, det kan ha vært den i 1981. Men det kan også ha vært tidligere enn det. Altså i 1977. Det kan til og med ha vært i 1973, kanskje, med størst sannsynlighet. Men jeg bare nevner det som eksempel på at det også innen Arbeiderpartiet egentlig var forståelse for at man måtte løse noe på det rigide statlige.

Danielsen: Ja, jeg kan tenke meg å skyte inn et lite oppfølgingsspørsmål til det som dere har vært inne på nå, altså både den dereguleringen og de endringene som Einar [Lie] nevnte, og det som du nevner med Astrid Gjertsens reformer både i offentlig sektor og i forhold til åpningstider og sånt. Selv om det i hvert fall til en viss grad når det gjaldt Astrid Gjertsens prosjekter også var oppslutning fra deler av Arbeiderpartiet, så er det jo her på en lang rekke områder en klar nyorientering –

Kristiansen: En klar –?

Danielsen: En klar nyorientering av politikken.

Kristiansen: Ja. Ja.

Danielsen: Og jeg kunne tenke meg å høre litt om KrFs rolle i disse spørsmålene. Altså, sånn som du beskrev arbeidet innen både Borten-regjeringen og Willoch-regjeringen, så fikk jeg et inntrykk av at på noen områder var det store politiske forskjeller, for eksempel mellom KrF, kanskje også Senterpartiet, på den ene siden og Høyre på den andre. Og som du også var inne på, så var regjeringen Willoch mye sterkere preget av høyrepolitikk og kanskje sterkere ambisjoner fra Høyres side, noe som dere opplevde som muligens truende på noen områder. Men likevel er jo flere av disse endringene som vi har nevnt, og som er beskrevet i dokumentasjonsmappen, ting som KrF deltar i gjennomføringen av. Og mitt spørsmål er da hva som er grunnen til det. Altså: Er det fordi man er politisk enig i de tiltakene som blir gjennomført, eller er det et resultat av forhandlinger innad, kompromisser innad i regjeringen, at man gir noe for å få noe?

Kristiansen: Det er vel det siste som var tilfelle i hvert fall i Willoch-regjeringen. Og jeg opplevde jo det nokså frustrerende en tid, da, i Olje- og energidepartementet, at det var ulike oppfatninger. Jeg brukte det, husker jeg, overfor en arbeiderpartipolitiker jeg hadde en samtale med en gang, at – eller jeg ble intervjuet, muligens. I hvert fall: at det å være statsråd og skulle representere fire partier, det er noe helt annet enn Arbeiderpartiet, som representerte bare ett parti og hadde bare en gruppe i Stortinget å ta hensyn til. Jeg ble spurt om det i et møte jeg hadde da oljesituasjonen var kritisk, og det var delte meninger. Så ble jeg innkalt til Høyres gruppe – det var altså av og til vi gjorde det, for vi måtte jo representere fire grupper i Stortinget – og da var det en av medlemmene som sa: ”Er du sikker på at du har regjeringen bak deg i det du nå gjør?” Det var et eller annet kontroversielt spørsmål. Og da husker jeg at jeg svarte: ”Ja, jeg er helt sikker på at jeg har den bak meg, men det er nok noen som er litt lenger bak enn jeg kunne ønske.” Og det var jo uttrykk for det at det krevde ikke bare å løse problemer slik du mente var riktig, men du måtte også hele tiden ha det i bakhodet: ”Har jeg partiene med på dette?” Der gikk nok skillelinjene ofte mellom mellompartiene på den ene side og Høyre på den annen.

Nå var Willoch ganske smart, også der. Han instituerte noe som liksom var dette indre kabinett, kan man si, altså hvor formennene i de tre partiene møttes før regjeringsmøtene. Eller mange møter, for det var ikke noe gjennomført som en ordning. Men det ble til det at de diskuterte først, slik at han som regjeringssjef da hadde god føling med hvor langt han kunne drive det i regjeringen. Så det var også et element i dette med, som du sier, å samarbeide på forhånd for å få det til. Og det endte jo da med noe i midten.

Danielsen: Så du vil si det at de reformene som ble gjennomført under Willoch-regjeringen, de endte med noe i midten?

Kristiansen: Ja, svært ofte. Med alle kompromisser er det selvfølgelig slik at de som må gi, syns de gir for mye, og de andre syns omvendt. Så det er klart at mange, både statsrådene fra Høyre og gruppen, nok kunne tenkt seg atskillig sterkere konfrontasjoner med Arbeiderpartiet enn det vi i mellompartiene ville. Nå skal det jo også sies at mellompartiene var jo heller ikke helt konforme i sin stillingtagen. Der også var det to fronter, slik at det skulle litt diplomatisk sans til å få dette til å gå. Men jeg syns jo at vi klarte det etter forholdene bra.

Danielsen: Du sa at når man kompromisser, så har man følelsen av og til av at man har gitt for mye. Er det noen spesielle ting der du syns at KrF ga for mye til Høyre?

Kristiansen: Ja, jeg var jo særlig i oljesektoren, olje- og energisektoren. Jeg kan ikke si akkurat at jeg syns vi ga for mye til Høyre. Jeg fikk jo den oppgave å holde igjen overfor Høyre i min sektor, da. Så det er det som sitter mest i min erindring. Men det kunne til og med være saker hvor jeg personlig kunne være enig med Høyre langt på vei, men så vel likevel måtte – av hensyn til min egen gruppe og sånn – holde igjen. Så det er et nokså komplisert spill dette her. Og som sagt tidligere: Det er noe helt annet å være statsråd i en regjering med fire grupper i Stortinget som skal tilfredsstilles, enn det å ha én gruppe. Og det var nok vår politikk. Om hvem som fikk og tok mest – konklusjonen der vil nok avhenge av hvilket parti du spør. Høyre syns at de fikk mindre, vi syns at Høyre fikk altfor mye og så videre – eller ikke altfor mye, da, men. Det gikk litt for mye den veien, i hvert fall mente mange i vår gruppe det.

Lie: En av de sakene som har vært diskutert mye i ettertid, både i memoarlitteratur og blant andre, er jo rentepolitikken og renten, ikke bare som makroøkonomisk styringsmiddel, men sosialt sett. Så det er klart at rentediskusjonen hadde gått i lang tid. Og man snakker jo om 80-tallet som en periode med liberalisering, men man sto veldig lenge i praksis med en regulert rente selv om volumene var frie. Og jeg lurer litt på diskusjonen der. For det er klart at mellompartiene jo var lavrentepartier i etterkrigstiden, det er vel riktig å si at dere var det også så langt. Så får man også et inntrykk av at en person som Presthus jo ikke var så langt unna lavrentelinjen, han heller på en måte, i tenkning. Willoch har vel og hadde vel en mer

liberalistisk tilnærming, kanskje. Men Willoch skriver i en memoarbok – han har jo overskriften 'Sykdom svekker grepet om rentepolitikken' – hvor han gir et sånt bilde av at når han var borte fra regjeringssmøtene, hadde særlig mellompartiene, men også mer moderate krefter i hans eget parti for fritt spill, og at det gjorde at rentereguleringen ble stående for lenge, da.

Kristiansen: Jeg har ikke følelsen av at det var noe særlig dissens om at det var riktig med lavere rente, og at man burde ned med rentesatsen. Det var etter min oppfatning ikke noe stort dissensspørsmål. Men det var om man skulle ha en diktert rente, en politisk fastsatt rente. Det var der skillelinjene gikk. Og der kunne det gå temmelig hardt for seg, også i regjeringen. Men der er det igjen et område hvor dette med flere partier bak regjeringen kom inn. For å innrømme det som det er, og selv når det gjelder mitt parti; jeg fulgte der Willoch, som sa at vi må for all del bort fra den situasjonen at man får en politisk bestemt rente, med en tilsvarende svart utlånsrente, og der var jeg enig med ham. Mens Jakobsen i Senterpartiet og Kjell Magne, Bondevik, de var veldig restriktive eller holdt veldig på at man ikke måtte la renten løpe fritt, for da skulle det bli en så farlig økonomisk situasjon for låntagere og så videre. Men – og utviklingen viste vel den gangen og nå etterpå også, at Willoch hadde rett i sin skepsis til å fastsette en rente politisk, altså. Det holdt jo ikke, og det er vel ingen som vil tilbake til den situasjonen nå, tror jeg.

Myhre: Det som skjedde, var jo at renten steg etter at den ble frigitt, ikke sant?

Kristiansen: Ja.

Myhre: For en stund.

Kristiansen: Ja, for en stund, ja. Men på lang sikt har vel, i hvert fall er det mitt inntrykk, flere og flere blitt klar over at vi kan ikke fastsette en rente på den måten der. Det økonomiske livet har andre lover enn det.

Myhre: En av grunnene til at den steg, kan vel ha vært at de ikke endret selvangivelsesfradraget samtidig, slik at det var ingen hindringer mot høy rente når man kunne trekke fra det meste. Men det ble jo endret i 1992.

Lie: Ja, ellers, du nevnte Førde til å begynne med. Jeg synes at en av Førdes replikker her er ganske treffende. For Førde og Arbeiderpartiet i fire-femogåtti var jo veldig tydelige på at man skulle ha en regulert rente, og når den så ble sluppet fri og den gikk opp, så var det en kort periode sterk kritikk fra dem. Men det var jo allerede i 1988 at Førde sa at det å be om lavere rente er som å be om bedre vær. [Latter]. Men da var de i posisjon, og det var jo noe annet, naturligvis. Men det er jo på en måte – da har man jo gjennomført store endringer også i tenkning, for når man kommer så langt, så har jeg inntrykk av at da –

Kristiansen: Det var nettopp den perioden, like etter, hvor altså renten steg sånn, som gjorde Jakobsen og Bondevik nokså beklemt, da. Men Willoch så på dette mer prinsipielt, og det gjorde vel jeg også, slik at vi på lengre sikt ikke kunne klare å holde fast på en sånn politisk bestemt rente. For Willoch var det selvfølgelig også da en motforestilling at det ville utvikle større krav om subsidier fra staten, på ulike områder, hvis man altså –

Lie: Men oppfattet du Høyres posisjon som – altså internt sett - helt avklart der, eller var det også ulike synspunkter i det partiet?

Kristiansen: Nei, jeg må si at der, akkurat på det punktet, oppfattet jeg at Høyre sto nokså samlet, altså. Men hva som foregikk på Høyres gruppemøter, det hadde jo ikke jeg oversikt over. Det kan hende at det også var en fløy innen Høyre som ville holde noe igjen. Men mitt inntrykk var at Willoch hadde sitt parti bak seg. Men når det gjelder dette med selvangivelsen og sånn, så hadde vi jo også lagt opp til et system – det dreide seg ikke bare om finansieringen av folketrygden –, og jeg var jo med på det i Sosialdepartementet, hvor vi hadde forsøkt i hvert fall å beregne utgiftene og dermed også nødvendige inntekter for folketrygden helt fram til år 2000. Dette var altså i 1963–64 at vi drev med det. Og – nei, 1965 til 1967 drev vi med det. Og vi hadde da lagt opp til et visst statlig innskudd, et kommunalt innskudd og så skulle det være en – hovedsaken var jo det arbeidsgiverne og særlig arbeidstakerne skulle betale.

Senere, jeg var ikke i Stortinget i den perioden, da den finansieringsordningen vi hadde lagt opp til, og som vi hadde via prognoser ført fram til år 2000 – særlig medlemskontingenten, eller medlemsatsen da, den steg jo, måtte jo nødvendigvis stige etter som folketrygdens utgifter ble større og så videre – da hadde altså ikke Stortinget, ikke politikerne, ryggrad nok til å holde på det de selv hadde bestemt om finansieringen. Og jeg husker særlig jeg diskuterte det med Carl I. Hagen, han var jo – de og Høyre sto på samme linje. Fordi denne kontingenten til folketrygden kom inn på selvangivelsen som skatt, så ble

det veldig motstand på den siden mot å øke avgiften. For det kom da uttrykk som at da øker man skatten, og det er jo imot alle prinsipper i Høyre, da. Men på den annen side var også Arbeiderpartiet imot det da, fordi i lønnsoppgjørene ville jo dette spille inn slik at også de hadde animositet mot det.

Og derfor gikk Stortinget – jeg understreker – for moro skyld så understreker jeg jo alltid når jeg sier det, at det var en periode da ikke jeg var i Stortinget. For jeg var jo med, hadde vært med på å lage den finansieringsordningen som var fastlagt. Og det førte altså da til at man gikk bort fra det som var vår finansiering, og det er etter min oppfatning noe av det som går igjen nå, altså, et av de underliggende problemer der. Og nå går man jo videre på den veien vi la, men det er jo en annen situasjon.

Danielsen: Jeg har lyst til å fortsette litt på det som vi har snakket om. Altså, du sa at da Borten-regjeringen startet, så var en av de tingene dere oppfattet som viktige, å vise at det ikke bare var Arbeiderpartiet som kunne regjere. Og at det kanskje førte til en slags forsiktighet i å gå for langt når det gjaldt forskjeller, altså å føre en veldig forskjellig politikk fra tidligere regjeringer. Mens inntrykket av både den første og den andre Willoch-regjeringen er at man var mer offensiv, og at man kanskje hadde mer selvtillit til å gjennomføre ting som representerte et brudd. Jeg lurte på om du kunne si noe om hva du tror er bakgrunnen for den forskjellige måten å handle på. Altså, hva er det som har skjedd i mellomtiden som gjør at de borgerlige partiene i større grad fører en politikk som er forskjellig fra den som var tidligere?

Kristiansen: Vi må jo huske på hele tiden her at bakgrunnen fra vi overtok i Borten-regjeringen, var jo for det første at Arbeiderpartiet hadde hatt regjeringsmakten siden 1930-årene, siden 1936 eller noe sånt. Og med Gerhardsen som frontfigur. Det er klart at selv i de borgerlige velgermassene var det jo nesten helligbrøde å si at Gerhardsen hadde tatt feil. Gerhardsen, han var blitt sånn en heltefigur som alle aksepterte. Og det er klart at det å hoppe rett over i en høyrepolitikk som Høyre gjerne ville, det innså vel også Høyre at ikke var mulig. Og særlig, som sagt fordi også folketrygden kom da, og den influerte jo både finanspolitikken og den økonomiske politikken over hele linja.

Jeg ble jo litt forskrekket da jeg overtok det arbeidet i Sosialdepartementet, for jeg kunne ikke tenke meg annet enn at finansieringsordningen var avklart med Finansdepartementet. Og så – jeg tror det var han som senere ble – han Skånland, som jeg da kom borti. Og så ble han så voldsomt interessert da jeg ringte og liksom skulle spørre. Så viste det seg at Arbeiderpartiet hadde ikke i det hele – . De som var fra Arbeiderpartiet i

Sosialdepartementet, da – det forteller litt om brytningen mellom departementene – de hadde ikke vært i Finansdepartementet og fått klarert en finansieringsform.

Så jeg glemmer ikke den perioden, for jeg ble nesten sjokkert, altså. Jeg ble innkalt til Finansdepartementet, og der satt alle disse ekspedisjonssjefene og departementsråden, altså –. Disse gamle gutta, de togg jo grus og stein hvis det var noe. En voldsom innflytelse og sånn som de hadde. Og det var snakk om gutter som var bundet av det som var gjort tidligere, altså. Jeg fikk jo nesten sjokk da jeg kom inn og skulle svare. Jeg var jo helt ny, jeg skulle svare på det. For jeg hadde ikke tenkt meg annet enn at Arbeiderpartiet måtte ha avklart det i departementene. Men det var ikke gjort.

Men det har altså litt å gjøre med hvilken stilling vi da overtok, og med at vi var nødt til å gå inn i noe som var kommet, for eksempel folketrygden. Det var sikkert de i Høyre som helst ville ha hatt, som jeg har antydnet tidligere, forsikringsbransjen til å overta dette. Som kanskje, særlig når de gikk bort fra finansieringsordningen vi hadde laget, kunne vært et alternativ. Men også det at her var Arbeiderpartiet, og gjennom Arbeiderpartiet også Stortinget, i stor grad bundet av det som hadde funnet sted i Sverige. I Sverige led jo de ikke-sosialistiske partiene et dundrende nederlag i sitt forsøk på å skape en annen folketrygd enn den sosialdemokratene der hadde lagt opp til. Og det lærte vel også politikere på vår side at her måtte man trå forsiktig, altså.

Danielsen: Men på begynnelsen av 1980-tallet var det mindre nødvendig å trå forsiktig, eller?

Kristiansen: Ja, fordi at Gerhardsen var ute av bildet. Bare det at jeg bruker det som symbol, altså, på at det var skjedd en forandring. Man hadde jo vist da, blant annet ved Borten-regjeringen, at aksjeselskapet Norge gikk ikke nedentom og hjem om ikke Gerhardsen og sosialdemokratene satt ved roret. Det gikk an å få til noe. Og mange mente det gikk an å –. Og jeg tror at det at vi fikk i stand folketrygden, betydde veldig mye i den sammenheng, altså. Og derfor sto man friere da man senere overtok roret, for det var ingen som hadde den mistanke at når de ikke-sosialistiske partiene kom til roret, så ville alt det gamle falle, liksom. Det måtte til en trinnvis overgang.

Danielsen: Hvis vi da ser på de borgerlige partienes utvikling når det gjelder tilslutning, så er jo 1970-tallet en god periode for KrF, sånn relativt sett. Man gjør et godt valg i 1973, og man gjør et enda bedre valg i 1977. Mens i 1981 går man noe tilbake, samtidig som Høyre går kraftig fram.

Kristiansen: Ja, når dette – her er jo jeg subjektiv, jeg var jo veldig involvert i alt dette. Etter min oppfatning er årsaken den at så lenge Kristelig Folkeparti ledet an i et prosjekt som var egnet til å gi makt, ta makten, føre makten over til de ikke-sosialistiske, så hadde vi en større oppslutning enn når vi stilte oss skeptisk til det samarbeidet. Og det tror jeg særlig slo ut i 1981. Høyre gikk veldig fram, og det kom av at de slo veldig sterkt på dette med samarbeid, få til en ny samarbeidsregjering. Og i Kristelig Folkeparti var det da altså større bekymring for hva vi kunne gi oss ut i. Her spilte jo abortloven en helt avgjørende rolle. Og den ble da det som førte til at vi ikke gikk inn i samarbeidsregjering. Men det var store divergenser i velgermassen, for bare å si det. De fleste var vel enig i det, ja, det var nokså stor enighet om det forslaget vi la fram til abortlov, og som jeg arbeidet med en hel sommer, vel. Vi ga ut en motmelding mot Arbeiderpartiets abortlov. Og den var det enighet om.

Men på den annen side – skulle det føre så langt at vi ikke gikk inn i samarbeid og gjorde vår innflytelse gjeldende i en regjering på andre punkter, altså, der var det nok litt forskjellige oppfatninger. Altså, det det sto på, var om man anså fosteret som et selvstendig individ eller ikke, og det var det som var den prinsipielle forskjellen i syn, da. Og min oppfatning var da at vi kunne ikke være med i en regjering som tok bort ethvert lovvern for det ufødte liv. Men vi kunne strekke oss og si når det gjaldt hvilket organ som skulle være med og avgjøre dette. Og her var det i grunnen en veldig rar ting som pussig nok ikke er kommet opp senere. Jeg kunne tenkt meg at den hadde kommet opp i den perioden med bispevalgdiskusjonen nå. Nemlig at det vi havnet på i vårt parti, også i Senterpartiet, det var den såkalte Stålsett-skissen. Og jeg forundrer meg over at ingen har kommet tilbake til den i den debatten som nå har foregått, fordi Stålsett var nemlig da med på, og jeg støttet hans skisse som det het –.

Myhre: Var det i hans periode som senterpartileder, eller?

Kristiansen: Ja. Han foreslo nemlig at man kunne redusere den nemnda. Det var jo den som var så uspiselig for blant annet Arbeiderpartiet, og vel også Høyre. Man kunne redusere den til, jeg tror det var – må være litt forsiktig med antall – to eller tre medlemmer, og en av dem skulle være kvinnen selv.

Myhre: Ja.

Kristiansen: Ja. Det var hans kompromiss, altså. Og jeg for min del, jeg førte jo forhandlingene. Det var slett ikke alle i vår gruppe som var enige i at vi kunne gjøre det, gå så langt. Men jeg for min del så jo betydningen av at vi kunne gå inn i regjeringen slik som stemningen da var blant våre velgere, i vår velgermasse, og også i mange av de andre, særlig i mellompartiene. Så jeg strakk meg. Men det var ikke alle, jeg ble motsagt av mange som var langt strengere enn meg i det spørsmålet, særlig våre velgere på Vestlandet. Men så langt fikk jeg dem i mitt eget styre, jeg var formann i gruppen den gangen. Og det var da vårt, det vi til syvende og sist la fram. Men da ikke det ble akseptert, så måtte også jeg innrømme at for den type betydning vi tilla den saken og hadde gjort det i valgkampen, så kunne ikke man vente at vi kunne gå inn i – .

Og både Høyre og Arbeiderpartiet ga uttrykk for at vi kunne jo både i regjeringen og i Stortinget stemme mot og utgjøre mindretallet, og ivareta vår samvittighet på den måten. Det var ikke jeg enig i. Når du sitter i et formannskap i et kommunestyre, kan du gjøre det. Der kan du stemme mot, og fremdeles sitter du der. Men i et forum som en regjering er man altså festet, der må man også ta ansvar for ting som regjeringen gjør som helhet. Man kan ikke komme fra ansvaret, bare ved å dissentere i den saken, altså. Og såpass stor var den saken at jeg måtte da si fra til Høyre og Fremskrittspartiet at dessverre, da kan ikke vi være med.

Men på en annen side ble det da klart at når – og her er vi oppe i noe av det som går igjen i sakene i dag. En ting er at vi ikke kunne være med i en regjering som gjennomførte det. Når allikevel Stortinget gjennomførte saken, så står den i en helt annen stilling. Da er det Stortinget som har tatt ansvaret, da er det folket som har ansvaret. Og da kan man ikke gå imot folket, gå imot det folkevalgte organet, hvis man i det hele tatt skal ha noe i politikken å gjøre. Så da etterpå kunne vi --. Her kommer vi innpå dette med at hadde vi lov til å administrere en slik lov som var så gal etter vår oppfatning? Også Arbeiderpartiet har gjennom årene måttet administrere lover som de har vært dypt uenig i, men som Stortinget har slått fast er folkets mening. Og skal vi være et politisk parti, så kan vi ikke se helt bort fra folket, altså.

Myhre: Dette har du veldig klart uttrykt i noen av de tekstene vi har. Veldig interessant, ja.

Danielsen: Denne saken – om man kan administrere en lov som man er så fundamentalt uenig i eller ikke – er jo en av de problemstillingene som står veldig sentralt når det gjelder regjeringsdannelsen i 1981.

Kristiansen: Ja.

Danielsen: Og det framgår jo av det skriftlige materialet her at du mente allerede den gangen det du mener nå, sånn prinsipielt. Men, samtidig – Willoch framstiller jo for eksempel regjeringsforhandlingene i 1981 og det at det ikke ble en trepartiregjering, som et vellykket nederlag. Og han har noen tanker rundt – og det har du også i det du har skrevet her – i hvilken grad det var taktisk klokt av KrF å innta den holdningen som de gjorde i forhold til regjeringsdeltakelse. Kan du si litt om regjeringsforhandlingene, hvordan du opplevde dem, og hvordan du bedømmer det i ettertid, om det var et riktig valg av KrF å gjøre det man gjorde den gangen eller ikke?

Kristiansen: Ja, jeg tror ikke vi hadde noen sjanse, altså. Etter min oppfatning kan du kompromisere på en hel del spørsmål, men for ethvert parti er det visse saker som går så på troverdigheten løs, og hvor du både i programmet og i en valgkamp, for eksempel, har ført i markert argumenter som gjør det umulig å ta det ansvaret som det er å sitte i en regjering og gjennomføre en slik, unnskyld uttrykket, etter vår oppfatning ugudelige ting som dette. Men det ligger da på det ideologiske planet. For KrF, for eksempel, er det mye enklere å gå med på kompromisser i økonomiske spørsmål. For andre partier kan det være omvendt, at de har ikke en ideologi som hindrer dem i gå med på kompromisser på den sektoren, mens de i økonomisk politikk nesten er for bundet, etter min oppfatning altså. Men det er klart at bindingen av den type, den vil vel være sterkest for et parti som går inn i dette på et ideologisk grunnlag. Og derfor mener jeg vi hadde ikke –.

Jeg har vel til dags dato blitt beskyldt for å ha sviktet vårt grunnsyn her. Nå er det vel færre som sier det, men gamle redaktør Berg i Dagen, han ga meg jo den ene salven etter den andre. For han mente jo at vi skulle ikke engang drøfte å gå inn i noen regjering og forsøke, vi skulle holde på den gamle ordningen. Som sagt, jeg gikk så langt at jeg var med på Stålsett-modellen og trodde kanskje Senterpartiet og Høyre hadde akseptert det, de også. Og i Høyre vet jeg jo det var, ja, i begge de partiene var det grupperinger som var enige med meg i det.

Danielsen: Men Willoch sier vel noe sånt som at resultatet av regjeringsforhandlingene i 1981 ble at Kristelig Folkeparti kunne fått plass i regjeringen. De kunne beholdt muligheten til å jobbe for sitt syn innad i regjeringen, men endte opp med å ikke være en del av regjeringen, men være et støtteparti i Stortinget, og dermed også med mye mindre muligheter til å fremme sitt eget syn.

Kristiansen: Nå var vel Willoch – han hadde vel også sitt problem her. Fordi egentlig oppfatter jeg det slik, jeg får understreke det, at han egentlig kunne tenkt seg en løsning som den vi foreslo. Men det var sterkere krefter, liberaliserende krefter i Høyre, som trakk ham med seg. Stray, for eksempel, var etter min oppfatning av en helt annen oppfatning her enn Willoch. Så Willoch forsvarte Høyres standpunkt, men hans vesentlige vanskelighet tror jeg var at han var egentlig ikke helt enig, hvis man nå skulle være enig i sitt parti. Jeg tror Høyre hadde landsmøtet i Skien i den anledning, hvis jeg ikke husker feil, nei, det var i Telemark, og at han der faktisk ble overtalt eller tvunget av flertallet til å ta den stillingen som Høyre til syvende og sist gjorde. Men jeg tror ikke han var så helt enig i det hans eget parti sto for der.

Danielsen: Men hvis vi fortsetter litt med regjeringsdannelsene både i 1981 og 1983, så kunne jeg tenke meg å spørre om hva som er bakgrunnen for at man i 1983 i mye sterkere grad fra mellompartienes side – altså at Jakobsen går ut og flagger et ønske om en omdanning av regjeringen til en trepartiregjering. Var det et synspunkt som dere i KrF delte, og hva er bakgrunnen for det ønsket?

Kristiansen: Jeg tror at Jakobsens utgangspunkt – han gikk ut med det i sitt foredrag i, det var vel i Aust-Agder, tror jeg, han holdt det foredraget – var at han hadde været, selvfølgelig, hele tiden at han for det første så at det var en veldig fordel for Senterpartiet å komme i regjeringsposisjon. Du nevnte litt om forskjellen på å være i regjering og i storting. Det er klart at i Stortinget kan du altså gå inn for å ha store saker oppe til debatt i mange timer og dager og så videre. Så blir det avgjort, og så hører du ikke mer til det. Så kan det gå år før det liksom manifesterer seg i noe konkret. Mens i departementet er det slik at når du trykker på knappen, så skjer det nesten med en gang, altså. I hvert fall for meg var det veldig befriende å komme i en sånn posisjon hvor det hendte noe når du tok en avgjørelse. Det kunne bli debatt av det, og det kunne bli motstand mot det. Men det hendte da noe, du liksom hadde inntrykk av at du utrettet noe. I Stortinget ble avstanden mellom avgjørelsestidspunktet og gjennomføringen større. Det spiller nok litt inn i denne sammenhengen. Men hva var det du spurte om i det siste spørsmålet?

Danielsen: Nei, det jeg egentlig lurer på, er vel litt hvordan man opplevde det å være støtteparti for en mindretallsregjering. Og om det var noen av erfaringene med det som førte til at man hadde et sterkere ønske om å komme i –

Kristiansen: Det er klart det ble på en måte en litt sjokkerende opplevelse det å skulle stå utenfor. Men også der var Willoch ganske smart. Han innbød både Senterpartiet og oss til av og til å komme med i regjeringens diskusjoner før den tok sin avgjørelse. Egentlig åpnet de mer for det enn vårt parti aksepterte. Fordi det ble trukket med da på en måte – og jeg innså det, men jeg brukte det innad i partiet og sa, altså i 1983, at det er mye bedre at vi nå er med i regjeringen for fullt og kan påvirke det på en helt annen måte, enn at vi skal sitte i Stortinget og så nesten være forhåndsinnstilt på å skjerme regjeringen. Og forskjellen da, i 1981 og 1983, var akkurat den at i 1983 hadde Stortinget bestemt at dét var loven, sånn skulle den være, og da åpnet det mulighet for oss til å være med. Det var ikke alle i partiet som var enig i det. Jeg hadde glemt det, men jeg ser en av Arbeiderpartiets journalister – jeg kjente jo ham veldig godt, jeg husker ikke navnet nå – han skriver jo det at det var jeg som egenhendig så å si kjempet igjennom vår deltakelse i regjeringen i 1983. Og det må jeg innrømme at jeg opplevde det omtrent sånn, altså. Jeg satte både stilling og litt mer inn på det at vi kan ikke fortsette i lengden med den ordningen vi nå har. Og derfor tror jeg Jakobsen nok hadde en ganske god peiling på hvor stemningen var da, også innen sitt eget parti, og derfor gikk han ut med det.

Men det som kanskje – jeg kommer tilbake til det – det var en annen som også la seg inn i den debatten da, og det var Guttorm Hansen. Han gikk ut og sa: ”Nei, vi må få orden på dette her, nå er det mye bedre at vi får en regjering hvor vi vet hvem vi har med å gjøre, og så videre.” Dette gjorde han i en – jeg husker ikke om det var en fjernsynsdebatt den gangen, eller om det var – jo, det var vel fjernsynet. Så begge de tingene medførte at jeg fikk noe vind i seilene i mitt syn på dette, vi hadde ganske stor motstand i vårt eget parti på det punktet. Det gikk mer på aversjon mot Høyre. Det var jo en del som mer sympatiserte med Arbeiderpartiet, da, det har jo stadig vært fløyer innen vårt parti som har kjempet om at partiets stilling skulle være der, og jeg fikk ganske kraftig motstand.

Kanskje vi kunne trekke det opp til dagens situasjon, men jeg har jo tillatt meg å si at – jeg sa det nå så sent som på vårt landsmøte – at når man nå har sånne voldsomme motforestillinger mot i det hele tatt å samtale med Fremskrittspartiet, så kjenner jeg jo denne situasjonen godt igjen. Nøyaktig de samme argumentene som vi nå møter på det punktet, nøyaktig de samme var brukt mot samarbeidet med Høyre den gangen. Og den som sto sterkest i spissen for den motstanden, det var jo den nåværende statsministeren. Han hadde ikke noen forståelse for at vi kunne oppnå noe som helst godt med å samarbeide med Høyre.

Jeg husker vi hadde et landsrådsmøte, det var noe av det mest dramatiske i den sammenheng. Jeg tror ikke det var landsmøte, men landsrådet var samlet, det tellende organ den gangen. Og da satt vi der, og så var konfrontasjonen var helt klar, og jeg var formann i gruppen og Bondevik formann i partiet. Så sier han: ”Er det ikke mulig å få til et kompromiss?” Og han hadde da som kompromiss at vi skulle sette ned et nytt utvalg som skulle gjennomgå forholdet, det politiske forholdet, mellom de to partiene, altså mellom Kristelig Folkeparti og Høyre og Arbeiderpartiet. Og etter min oppfatning var det helt uinteressant, for vi hadde jo det på bordet, vi visste hvor skillelinjene gikk. Så jeg sa: ”Nei, det er ikke noen kompromissløsning. Det eneste jeg kunne tenke meg, er at landsrådet og partiet ville gi stortingsgruppen fullmakt til å gå inn i samarbeid, hvis man får en sak som er av den betydning at vi enten må felle regjeringen eller forsøke å få et kompromiss med KrF som deltaker i regjeringen.” Og det kompromissforslaget, det gikk da igjennom. Jeg fikk jo mange skrubbsår i den anledning, men det var i grunnen veldig hyggelig at det ble gjort, og det viste seg at da gikk vi inn i regjering i 1983, altså.

Danielsen: Og det er da Tyssedalsaken du –

Kristiansen: Hva?

Danielsen: Det er da et spørsmål om Tyssedal du snakker om da, eller? Det kompromissforslaget som du nevner.

Kristiansen: Ja. Ja, ja.

Danielsen: Hvilken sak var det?

Kristiansen: Nja, nei, det gikk på vår deltakelse i regjeringen, at vi skulle akseptere. For Høyre hadde jo hele tiden villet, i hvert fall tilsynelatende. Høyre hadde jo også sine problemer, det var mange som mente at det var utmerket med en ren Høyre-regjering, og Høyre hadde jo vunnet valget i 1981 med stort flertall. Og de fikk jo den smertelige utvikling at for å få de to partiene inn så måtte de luke ut en del av sine egne statsråder, og det var ikke noe enkel operasjon, altså. Men de hadde jo på den annen side gått så langt i å ville ha samarbeid på den, så de var fanget opp av sin egen argumentasjon. Så derfor ble det altså slik.

Og jeg så det sånn den gangen, jeg tror det er riktig at det var det som skaffet oss framgangen, da, i den perioden.

Danielsen: Men – jeg misoppfattet deg nettopp i sted, men jeg tror vi snakker om det samme nå. Det jeg kan tenke meg å spørre om, da, det er at hvis vi ser på de endringene som vi begynte å snakke om – bare for å komme inn på det, og så kan vi gå videre etterpå – det er jo da ting som KrF forholdt seg til, dels som støtteparti først og siden som deltaker i regjeringen. Og når det gjelder en del av denne dereguleringen og en del av disse frislippene som disse tingene gjerne blir beskrevet som, så er jo det noe som ikke bare skilte seg klart fra den foregående Arbeiderparti-regjeringen, men det er også ting som ble gjennomført veldig raskt. Hvis vi ser på Astrid Gjertsens felt, for eksempel, så setter jo hun umiddelbart i gang med noen av sine sentrale saker, har en veldig høy takt og gjennomfører en del av sine programpunkter i et veldig høyt tempo. Og mitt spørsmål er da om du kan si noe om dette: Hadde tempoet vært like høyt dersom dette fra utgangspunktet av hadde vært en trepartiregjering? Eller fører det at Høyre satt i regjering alene, med dere som støttepartier, til at Høyre kan forsere noen av de tingene som dere kanskje ville holdt igjen på?

Kristiansen: Ja, det er et vanskelig spørsmål å svare på. Det er nokså teoretisk, da, all den tid det ble noe annerledes. Det var nå også kanskje noen i Høyre som syntes det gikk for fort med Gjertsen, at den ville fått en styrket innflytelse hvis vi hadde vært med. Men på den annen side tror jeg at det var innarbeidet gjennom en lang arbeiderpartiregjeringsmakt så mange bånd og så mye restriksjoner som det selv langt inn i Arbeiderpartiet ble satt spørsmålstejn ved. Så jeg tror ikke det hadde hatt noen avgjørende innflytelse i negativ retning, altså.

Danielsen: Nei. En annen ting dette kan belyse, er jo samarbeidsformen innad i regjeringen, om det var slik at den enkelte statsråd både hadde så stort ansvar og så stor frihet på sitt felt at det kanskje snarere ville kommet til uttrykk gjennom ulik politikk på de enkelte saksområdene --

Kristiansen: Jeg vet ikke om jeg forstår deg rett. Men vi gjorde det i hvert fall sånn i Kristelig Folkeparti da vi gikk inn i regjeringen, at vi ved siden av statsrådene vi fikk, jeg fikk Olje- og energidepartementet, Haugstvedt fikk Handelsdepartementet og så Bondevik Kirke- og undervisningsdepartementet – ved siden av at vi fikk våre egne departementer, så måtte vi ta på oss – den enkelte – å følge med også i ett eller to andre departementers politikk. Jeg for

min del fikk da Sosialdepartementet som et spesielt område. Så vi møtte den situasjonen du nevner der på den måten, og jeg tror det gjorde at vi kom, ja, nokså bra ut av det. Jeg må i den sammenheng innrømme at jeg hadde jo vært i Sosialdepartementet som statssekretær under Aarvik og mente å kjenne de sidene og ikke minst folketrygden nokså bra. Så jeg fulgte med han, ja, hva het nå sosialministeren i Willoch-regjeringen da, han –

Myhre: Heløe.

Kristiansen: Heløe, ja. Jeg fulgte jo ham nokså nøye. Men så – Willoch la seg også mye borti dette, for den folketrygden gikk jo som en rød tråd gjennom mye av dette her. Og da tok jeg meg noen ganger den frihet å stille spørsmål til statsministeren om detaljer innen sosialsektoren. Og det gjorde jeg for å se 'hvor mye kunnskap har du egentlig om dette', for han uttalte seg nokså friskt i regjeringsmøtene. Og jeg må si jeg ble imponert over hva han virkelig hadde av detaljer som han kunne ta med seg også i den sammenheng. Jeg ble nesten litt forskrekket av og til.

Myhre: Ja, jeg vet ikke riktig, nå har vi jo snakket litt om hva vi kan kalle liberaliseringen i disse regjeringene tidlig på 1980-tallet, og der kunne jeg godt tenke meg å snakke litt om både eter-liberaliseringen, i kringkastingen, og på åpningstider og den type ting. Men først: Nå skal vi holde på til klokka 12.00 omtrent. Da tar vi lunsj. Trenger du en liten pause før, sånn underveis, så ville vel det passe nå.

Kristiansen: Det opp til dere, det. Jeg kan godt holde på fortsatt, jeg.

Myhre: Du har trening og kondisjon til –

Kristiansen: Ja, hodet er det ikke så aller verst med, det er bena som er verst for meg når det gjelder kondisjon.

Myhre: Jeg er da interessert i det vi kan kalle liberaliseringen på de områdene som gjelder dels åpningstider, altså Astrid Gjertsens område, så å si. Men også på det som da, i den perioden i alle fall, var Lars Roar Langslets område, nemlig kringkastingsmonopolet. Og sett fra Kristelig Folkepartis side, eller for så vidt din personlige side, hva ville hovedargumentet for denne liberaliseringen være?

Kristiansen: Ja, nå har jo mye av den liberaliseringen som fant sted – Gjertsens utspill i det departementet fant jo sted mens jeg var i – det var under Borten-regjeringen, altså.

Myhre: Jeg tenker – nei, Willoch, altså, Willochs første regjering.

Kristiansen: Ja, Willochs, ja. Altså, der var det nok som jeg har sagt allerede, kommet så langt, forståelsen av at noe måtte man gjøre her, at det møtte ikke noe særlig motstand i vår gruppe, så vidt jeg kan huske. Altså, åpningstider for forretninger og sånt noe, det møtte nok motstand, særlig hvis det gjaldt søndagsåpning og så videre.

Myhre: Ja.

Kristiansen: Det møtte nok ganske stor motstand i våre rekker fordi helligdagen skulle helligholdes og man skulle ikke tvinge noen til å –. Så det var nok en del i vår gruppe og i vårt parti som støttet Arbeiderpartiet i dets noe motstrebende utgangspunkt for åpningstider. Men mens Arbeiderpartiet hadde jo en – deres motstand var jo mer redsel for at det skulle føre til overdreven overtid og bruk av personale utenom tiden. Så vi har to forskjellige bakgrunner, argumentasjoner der. Men det var jo denne mer ideologiske siden da fra vår side, motstand mot å bruke, mot å gå lenger. Og det –

Myhre: Det var først og fremst søn- og helligdager det gjaldt?

Kristiansen: Ja, det var det.

Myhre: Og ikke kvelder, nei.

Kristiansen: Nei, det har nok vært delte meninger der, men jeg kan ikke huske at vi hadde det oppe som noe prinsipielt program, altså. Så det var det lettere, antagelig, også for Høyre å få

gjennomslag for. Og så viste det seg etter hvert at der fulgte jo Arbeiderpartiet opp – de har ikke kunnet komme tilbake til sin tidligere altfor restriktive linje, selv om de selvfølgelig holder igjen fremdeles. Sånn jeg oppfatter det, da.

Myhre: For hvis vi går videre på det. En ting er butikkenes åpningstider, en annen ting er at denne liberaliseringen gikk jo ikke bare på butikker, men også på restauranter og alle slags skjenkesteder og utesteder og underholdningsliv og alt dette andre også, ikke sant? Jeg vil tro kanskje at det fra Høyres side er en del av den samme –

Kristiansen: Jada.

Myhre: – liberaliseringen. Og den andre siden av det som – og jeg husker ikke om det skjedde før dere kom inn i regjering, eller om dette fortsatte etter 1983. Det husker kanskje dere andre bedre. Men i alle fall: Hvordan forholdt dere til det, enten dere var i regjering eller ikke?

Kristiansen: Ja, da vi kom inn i regjering i 1983, var vel en del av disse spørsmålene aktuelle, men jeg hadde ikke inntrykk av at noe av det var så viktig at vi hadde det oppe som noe stort spørsmål. Det var delte meninger om alle disse tingene. Men siden du nevnte skjenkesteder og sånn, så gikk det jo på hva man skulle skjenke, da, mer enn –. Og det kan nå vel hende at – ja, det var helt klart, det var fra vår side veldig motstand mot å åpne langt utover morgenen, hele natta for dette her. Og til og med i dag er det nok veldig mange innen vårt og jeg tror også andre partier, som synes man kanskje har gått for langt der, altså.

Myhre: Og det at det var veldig lett å få skjenkeløyve, ikke sant? Altså, antallet løyver i Oslo er jo mangedoblet fra 1980-tallet og utover, så –.

Kristiansen: Disse løyvene var vel også for en stor del også kommunalt betont, da så, og der – I kommunal sammenheng har vi da hele tiden stått på en restriktiv linje der. Og igjen så har kanskje Arbeiderpartiets og vårt synspunkt ledet til samme konklusjon, men ut fra ulike utgangspunkter, altså. Det er skjenkingen og hva man skjenket, som har vært avgjørende for oss, mens Arbeiderpartiet vel har sett det mer som et arbeidstidsspørsmål.

Myhre: Det skjønner jeg. Men nå har jo Arbeiderpartiet også vært et alkoholrestriktivt parti, i alle fall historisk sett. Jeg bare tenkte på at det i dette spørsmålet om liksom frihet, denne store friheten, om ikke Kristelig Folkeparti også ville synes at det var noe farlig i den.

Kristiansen: Ja, det er helt soleklart. Altså, og det har jo vært brukt som argument også innad i partiet, og vel også utad, at man ser hva som –. Og jeg må si jeg har fremdeles den forståelse for den argumentasjonen at hvis man hadde åpningstid til tolv eller ett om natta, ville det være nødvendig å ha noe stort mer enn det? Er det ikke etter den tiden at de virkelig store ransforsøkene og forbrytelsene foregår nettopp som følge av det? Det tror jeg nok fremdeles er aktuell politikk i vår sammenheng.

Myhre: Den andre siden av liberaliseringen er jo frigjøringen av etermediet, altså opphevelse av NRK-monopolet og flere radiostasjoner, flere TV-stasjoner og så videre. Hva ville være argumentet for en slik liberalisering hos dere?

Kristiansen: Nå var ikke jeg i Stortinget da den – du vet, Stortinget hadde jo opprinnelig adgang til å drøfte kringkastingen og dens gjøren og laden i egne debatter. Kringkastingen måtte hvert år sende melding fra NRK til Stortinget om virksomheten, og da hadde man store debatter hvor man gikk inn på hvilke programmer som var skadelige, hvilke som var politisk ubalanserte, og så videre. Men også når man gikk bort fra det, så tror jeg nok det var – sånn jeg opplevde det – stor animositet imot fullstendig å ta bort Stortingets innflytelse på denne sektoren, særlig fordi man jo på det tidspunktet var i den situasjonen at det aldri hadde vært noen kringkastingssjef som ikke hadde vært aktiv AP-politiker. Og man mente da at her bør Stortinget, i hvert fall en gang i året, ha anledning til å si hva de mener om den linjen som denne kringkastingssjefen har ført, altså. Men jeg var ikke i Stortinget i den perioden da den debatten falt ut av bildet, og den gjorde jo det nettopp av hensyn til at NRK som medieorgan skulle ha samme frihet som andre medieorganer. Og det synet er det vel egentlig ikke blitt noen stor forandring på etter at de nå endelig fikk en ikke-sosialistisk kringkastingssjef. Han følger vel også opp den linjen.

Myhre: Men altså, en ting er jo hva som skjer med NRK. Du har jo gitt uttrykk for i det du har skrevet, som veldig mange andre, at det var en skjevhet i NRK, for eksempel en politisk skjevhet, at den var venstreorientert. Så det er blant annet et argument. Men det er nå en ting hva som skjer med NRK. Hva ventet dere, du og dere, av det som skulle komme opp av alle

alternativene til NRK, alle TV-stasjonene, radiostasjonene? Hva ville man oppnå ved å slippe løs –

Kristiansen: Ja, for det første har det vært i Kristelig Folkeparti en viss uvilje mot en del av de programmer som man mener går på grensen av det som vi opplever som en kristen kultur i samfunnet. En kristen kultur som vi mener har langt større betydning rent generelt enn særlig Arbeiderpartiet og vel også Høyre vil akseptere. Det er det ene, og det andre er jo det at med et – historisk sett altså – så sterkt innslag av sosialistiske ledere for dette viktige medieorganet, som jo skaper oppfatninger og meninger og ikke bare vurderer dem, men også skaper holdninger og sånn, så har det vært en skepsis også på det grunnlaget i vårt parti. Og det er en undersøkelse nå, jeg har notert meg det, ganske nylig, som har vist at blant journalister rent generelt er innslaget av sosialister langt større enn det som svarer til partienes innflytelse i velgermassene. Og det er jo klart at det betyr noe hvis den måten man legger fram kontroversielle spørsmål på, og hvem man bruker i kringkastingen, har en veldig stor innvirkning på den rent politiske situasjonen og også på den kulturelle situasjonen i samfunnet.

Myhre: Det er jo helt riktig som du sier at journalister er sånn, og jeg kan vel på en måte langt på vei – jeg er enig når du nå snakker om NRK. Og når du sier at NRK kunne ha tendenser, altså, til å ha en programprofil som ikke samsvarer med kristen kultur, det kan jeg også forstå. Men mente da Kristelig Folkeparti at ved å liberalisere, altså ved å få konkurrenter til NRK i TV og radio, ville man totalt sett få et mediebilde som var mer overensstemmende med kristen kultur?

Kristiansen: Ja, her får jeg da innrømme at det er nå subjektivt det jeg svarer. Det er et interessant spørsmål for så vidt, fordi det er begge deler, altså. Det var nok i utgangspunktet et visst håp om at dersom vi fikk nye kanaler, for eksempel TV2, da, som var kommet, og fikk en større spredning, at også objektiviteten ville bli bedre ivaretatt. Der har vel mange fått skuffelse fordi TV2, hvis vi tar det, har vel ikke vist en profil som er noe voldsomt annerledes enn NRK. Men på den annen side så har jo ikke det at man håpet på en større nyanserikdom hvis man fikk en konkurrent, det har jo ikke drept den tanken og det håpet om at man etter hvert skal kunne få en større nyansering, altså. Men dette er jo et åpent spørsmål den dag i dag. Her følger partiet også veldig godt med i utviklingen av private kanaler, både i radio og i fjernsynet. Og den møter friskolespørsmålet. Alt dette her viser jo at KrF ønsker en større

nyanserikdom i massemediene og i pressen også for den saks skyld. For pressestøtten er jo angrepet ikke minst fra vår side, også fordi den jo er skreddersydd for den sosialistiske pressen, den sosialdemokratiske pressen, det er vel ingen som er i tvil om det. Så ønsket om en mer nyansert presse er til stede, men jeg må jo innrømme at på samme tid så er det nok innen vårt parti, innen kristne kretser, da, også en viss aversjon mot at det blir for liberalisert, altså.

Myhre: Ja. Det var det jeg var inne på. Altså, pressen er jo på en måte privat, og den er jo der fra før av, så du kan si dette med pressestøtte er da et ikke-privat innslag i en forstand. Men hvis vi holder oss til kringkastingen, så har vi hatt en voldsom privatisering i en forstand, ikke sant? Og det du har fått, og det som sikkert Kristelig Folkeparti ønsket, var at det jo er private kristelige kringkastere som sånn sett gjennom eteren har kunnet spre kristelige verdier. Men i det store mediebildet, altså i de store og sterke senderne, altså TV2, TV3, TVNorge, og forskjellige radiokanaler – hvis jeg får ta Kristelig Folkeparti, er jo dette gått i nøyaktig motsatt retning, sett fra Kristelig Folkepartis side. Hvis jeg sier det, hva vil du si da?

Kristiansen: Hvilket var?

Myhre: Nei. Altså, kristelige verdier, spredningen av kristelige verdier.

Kristiansen: Ja, jeg tror nok du vil få mange av kristenfolket med deg på det. Men, og det må jeg jo si, det er vel ikke noen strukturell linje her, akkurat, fra kristenfolkets side. Blant annet, jeg bruker jo det av og til i visse kretser, at like etter, til og med etter krigen og langt oppi 1940-, 1950- og 1960-årene, så var det jo synd å gå på kino. I dag er det vel ikke et eneste menighetsmedlem som ikke har fjernsyn og daglig har, for å si det med en legpredikant jeg hørte, kloakken midt inn i stua. Det har vært brukt, altså –

Myhre: Ja.

Kristiansen: Og det er klart at her går vel motsetningene og ulike syn tvers igjennom kirkefolket og menighetsmedlemmene. Det er mange som nok kunne tenke seg å ha meget sterke restriksjoner overfor hva som skal gå gjennom de offentlige kanaler, i hvert fall. Mens flertallet er fullt klar over at man kan ikke her gå tilbake igjen til den situasjon som var tidligere, man har altså meningsberettigelsene og tale- og skriverett som man må respektere.

Men dette er jo et stridsspørsmål hvor partiet vel ikke har trukket noe helt klar linje, til og med ikke i det programmet som kommer nå.

Myhre: Nei –

Kristiansen: Jeg tenker nå etter de kriterier som du nå var inne på.

Myhre: Nei, min idé var liksom at friheten i eteren bringer med seg mye som ikke er så i henhold til kristelige verdier, altså familieverdier, seksualitet, alkohol – den type ting, mye mer enn man kunne se på NRK.

Kristiansen: Ja. Jada, det er jo klart at det har virket i begge retninger, altså. Noen har fått åpnet øynene for at det går ikke an av hensyn til pressefriheten å komme tilbake til de gamle restriksjonene. På den annen side er det jo sterke ønsker om at de som serverer dette, skal tenke i noen av de banene som kirkens folk og sånn tenker. At det altså er en underliggende forståelse for det – husker ikke hvilken filosof som uttalte det – at det land som ikke holder noe hellig, det går undergangen i møte. Så her er man altså inne på dype ideologiske problemstillinger, og jeg tror nok det er veldig mange som mener det at man kan ikke slippe alt fritt fordi – ja, når det gjaldt det seksuelle området, så leste jeg ganske nylig en som slett ikke var kristen av overbevisning, tror jeg, men altså, jeg har ennå vanskelig for å se at man ikke der må ha visse begrensninger. Det er ikke noe kultursamfunn som har kunnet eksistere uten å ha visse begrensninger på hva man kan tillate seg akkurat på det området. Og det synet tror jeg nok har veldig sterk støtte innen Kristelig Folkeparti.

Myhre: Kan man ikke da si at parallelt med abortloven, som jeg ikke skal snakke om, har Kristelig Folkeparti vært med på å administrere denne kolossale liberaliseringen i samlivsformer og sånne som noen ville kalle hedonistiske, ikke sant? Er det et tankekors for Kristelig Folkeparti?

Kristiansen: Ja, det er klart det er det. Og det vil sikkert ikke bli noe mindre i framtiden. Men jeg tror nok at det må være en grense for hva man skal tillate seg her, og hva man kan servere. Det vil fremdeles ha sterk støtte innen Kristelig Folkeparti. Men akkurat hvor grensen skal gå, er noe labilt, i hvert fall i øyeblikket og har vel alltid vært det. Og så –, ved siden av det – den forståelsen at det som statens eget organ serverer, det må for det første være politisk nøytralt,

og for det andre også til en viss grad bære preg av at også staten er bygget på visse verdier, på et verdisyn. Hvis det blir helt skjøvet til side, vil folk velge virkninger, altså skadelige virkninger på andre felter.

Myhre: Det er jo et helt klart standpunkt. Men hvis statens organ ikke lenger er så viktig, hva da? Det er jo det det dreier seg om.

Kristiansen: Ja, jada. Nå kommer du inn på områder som er kanskje er vanskeligere for meg enn for mange andre, for jeg tilhører jo ikke statskirken. Og jeg mener derfor at man må være forsiktig med å blande dem på en sånn måte at staten får innflytelse på kirken. Og det har selvfølgelig også konsekvenser i andre sammenhenger. Jeg advarer jo de frikirkelige samfunnene, står kanskje litt alene om det, mot nettopp å invitere staten. Det er jo nemlig en sterk følelse i frikirkelige organisasjoner at også vi skulle ha støtte av staten. Vi har jo et budskap, og vi har en filosofi, og vi har et verdigrunnlag som i like stor grad som statskirken skulle kunne kvalifisere til støtte. Og der advarer jeg sterkt altså, for jeg ser jo hva det blir til når man gjør seg avhengig av staten.

Myhre: Men sier du ikke da – sett fra den frikirkelige side – at de verdiene de står for, de kristelige verdiene, skal gjøres gjeldende ikke gjennom staten? Men politikken er jo å gjøre dem gjeldende gjennom staten?

Kristiansen: Ja, gjennom det statlige organ, da. Vi mener jo det at all den tid vi har en statskirke, så bør vi kanskje også la andre organer i staten bære et visst preg av respekt for det verdisynet. Det er det positive, men når det får utslag i et krav om at også frikirkelige samfunn skal få samme økonomiske støtte fra staten, da vil nok mange i frikirken være enig i det. Men der er jeg altså personlig uenig, for jeg sier at det må nødvendigvis føre til at man blir avhengig av staten. Og jeg bruker et eksempel fra nokså nær fortid for å vise at det vil ikke de frikirkelige samfunn være tjent med.

Myhre: Jeg skjønner.

Lie: Skal vi ta en liten pause?

Myhre: Vi tar en liten pause. Jeg hadde en liten sak til, men det tar vi etter pausen.

Myhre: Ja, vi sluttet med at jeg spurte om ikke Kristelig Folkeparti og du – altså, hvilke motforestillinger dere måtte ha mot liberaliseringen, særlig når det gjelder verdier, familieverdier, alkohol, for den saks skyld seksualitet, dette som også kan forbindes med det som noen har kalt kulturell frisetting. Jeg vet ikke om det er et begrep du har hørt, men det betyr at man har lov til hva man vil i praksis.

Kristiansen: Jo, det er sterke følelser i disse spørsmålene innenfor Kristelig Folkeparti. Men samtidig så gjør jo motforestillingene seg gjeldende, at vi kan ikke komme tilbake til –. Så spørsmålet dreier seg veldig om hvor mye betyr det at Norge er forbundet i Grunnloven på en luthersk formålsparagraf, kan du nesten si. Ja. Hvor mye skal det bety i den måten det offentlige tilkjenner sin oppfatning i verdispørsmålene på. Hvor mye skal det binde, og siden jeg ikke tilhører statskirken, så ser jeg noe annerledes på det enn mange andre som legger til grunn at Norge er et kristelig land. Det har en grunnlov som sier at det ikke er bundet bare til det kristne synet, men til det lutherske synet, den lutherske bekjennelse. Og det går mye på det hvor langt skal det binde, hvor fri er man, og hvor langt kan liberaliseringen gå.

Fordi jeg ikke er medlem av statskirken, mener jeg jo det at det er grenser, sterke grenser, for hvor langt vi kan binde de offentlige organene også i et bestemt kristent syn. Jeg vil jo si at jeg tror også statskirken hadde stått seg på å ha den utfordringen som det vil være å være en frittstående kirke og kunne arbeide uavhengig av staten. Så jeg er ikke noen god representant for partiet akkurat her. Jeg opplevde jo første gang jeg ble nominert til Stortinget, at jeg nærmest ble kryssforhørt om mitt syn på nettopp disse spørsmålene. Men jeg tror nok at også innen de frikirkelige kretsene er det stor forståelse for at staten bør etterleve det som ligger i Grunnloven her, langt på vei, fordi også frikirkesamfunn og den lutherske kirke lærer jo veldig mye det samme i viktige spørsmål. Så også de frikirkelige innslag i Kristelig Folkeparti ser nok nødvendigheten av at staten føler seg noe mer forpliktet på Grunnlovens formålsparagraf her enn det gjøres i dag.

Myhre: For selv om stat og kirke skulle skille lag, så kan jo politikken føres på det grunnlaget man velger å føre en politikk. Altså, enten det gjelder abortlov eller liberalisering eller samlivsformer, hva som er lov og ikke lov og alt det der, ikke sant?

Kristiansen: Jo, hvis vi ser Europa under ett, så er det jo mange kristelig-demokratiske partier. Og forresten, en litt interessant sak. Jeg hadde i sin tid, som olje- og energiminister, anledning til å snakke med paven. Jeg fikk foretrede for ham. Det var det store oljeselskapet i Italia, de skulle vise noen av sine fasiliteter der nede, og så spurte lederen da: ”Har du interesse av å møte paven?” Og så sa jeg: ”Selvfølgelig har jeg det.” Og vi fikk en lang samtale, lenger enn noen av oss hadde trodd, for kardinalene begynte å komme og kikke inn på rommet om vi ikke snart var ferdig. Han, paven, var jo en enestående mann på mange måter, slik jeg opplevde ham.

Myhre: Det var han som døde nå, nylig.

Kristiansen: Ja.

Myhre: Det var tidlig i hans periode, det da?

Kristiansen: Ja, det var i 1985, tror jeg.

Myhre: Ja.

Kristiansen: Men han brukte som utgangspunkt nettopp – han kjente jo til politiske partier som var kristen-demokratiske, men det var i katolske land. Hvilken begrunnelse hadde vi for å ha det i et luthersk land? Og han overrasket meg ved å ha fulgt ganske godt med i det som foregikk her. Jada, Norge er vel fra et katolsk synspunkt et av de vanskeligste land i Europa. Men, det var nettopp på den bakgrunn.

Myhre: Det siste jeg vil ta opp i denne forbindelse, er at liberalisering, enten det er på den ene eller den andre måten, vil noen hevde, også har en side som heter kommersialisering. Og, da liksom vel som det er visse ting ved liberalisering, for eksempel abortlov, hvor Kristelig Folkeparti og Høyre ikke trekker helt sammen, vil du si det er det samme når det gjelder kommersialisering?

Kristiansen: Jeg tror nok at det som gjør at man i vårt parti også har begrenset tro på liberalisering, nettopp har forbindelse med det at liberalisering og kommersialisering svært ofte går hånd i hånd. Og det er vel akkurat nå i pressen også debatter som går på akkurat hvor

langt man kan gå her. Og man finner jo da uttrykk i dagens debatt i forbindelse med dette og med investeringspolitikken at man skal ha en – hva heter det – en rettferdig investeringspolitikk, som slår ut blant annet i at man skal kjøpe kaffe fra land som ikke utnytter sine kaffearbeidere, behandler sine arbeidere på en dårlig måte og så videre og så videre. Dette er vel spørsmål som ikke kunne være avklart noe i noe program, men hvor nok mange hos oss, og mange kirkelige fora, holder på at man også da i investeringspolitikken skal gjennomføre en slik ordning, som jo er det motsatte av liberalisering, eller i hvert fall kommersialisering.

Jeg har ikke tatt noe stilling til det, men jeg ser jo for meg veldig mange vanskeligheter vi vil få ved å finne kriterier for hva som er rettferdig investering. I visse tilfeller er det helt klart, men i andre tilfeller vil det være veldig vanskelig for kirkens folk, for eksempel, å gå inn i problemstillingene. Det som vel har vært det mest aktuelle, det er disse urskogene. Da henger jo dette spørsmålet sammen med liberaliseringen. Jeg tror ikke partiet heller for alvor har gitt noe – det har nok gitt uttrykk for sitt syn i konkrete saker. Men noe prinsipp har ikke jeg i alle fall opplevd at –

Myhre: Jeg tenkte mest på det norske samfunnet. Mange vil hevde at penger mer og mer er målestokken, og én uttrykte det så drastisk at Bondeviks regjeringer – det som dyrkes i Bondevik-regjeringen, er først og fremst mammon. Og da, satt veldig på spissen naturligvis: Er det slik at i Bondevik-regjeringen at Høyre og Kristelig Folkeparti liksom bytter – det virker som de bytter saker? Altså: Kristelig Folkeparti får noen av sine verdisaker mot at Høyre får sine mer liberalistisk-kommersielle ideer. Og hvis det er slik, var det noe lignende i den regjeringen du satt i?

Kristiansen: Ja, jeg må vel si at uansett regjeringer så er vel det du spør etter om det er mulig å lage kompromisser på det grunnlag. Og det har jo skjedd. Og det vil skje om igjen, og jeg tror ikke på helt klare linjer der ennå heller. Men i utgangspunktet vil det nok være veldig mange i vårt parti som ikke liker liberaliseringen ut fra det synspunkt at den fører med seg en sånn mammontilbedelse. Så det ligger jo under.

Myhre: Men de aksepterer den fordi det byttes mot andre viktige saker. Er det det du sier?

Kristiansen: Ja, det er jo det som er kompromisset at man altså får igjennom så mye av sitt at

–. Og for landsmøtene i disse partiene nå er det jo det som er noe av hovedspørsmålet: Hva har vi fått igjennom, og hva har vi måttet resignere på? På Kristelig Folkepartis landsmøte som jeg var til stede på, gikk jo det mye igjen. Så særlig i mellompartiene, kanskje, er det slik at det vil være fløyer her som går hver sin vei, uten at det kanskje har fått uttrykk i programmet.

Myhre: Ja. Har dere noe å gå videre på?

Danielsen: Hvis vi snakker litt om det som er Kristelig Folkepartis kjernesaker, som dere har vært litt rundt, og spørsmålet om å gi og ta – hvis vi lar det ligge litt, men ser på noen av de spørsmålene som har vært sentrale for KrF. Vi har vært inne på noen av dem, men jeg tenkte meg at vi kanskje kunne snakke litt mer om familiepolitikk som jo på en måte er utgangspunktet. Altså, abortsaken kommer jo opp blant annet i forbindelse med familiemeldingen, der du spilte en sentral rolle. Og jeg lurte på om du kunne si noe om arbeidet med den familiemeldingen og bakgrunnen for det?

Kristiansen: Ja, jeg vet ikke om det står her (i dokumentasjonsmappen, red.anm.), men jeg –. Vi nedsatte jo et utvalg med meg som formann, og jeg ble vel da den som arbeidet dette sammen og skrev den, en hel bok, som motmelding til Arbeiderpartiets familiemelding i 19–

Myhre: 70, sent på 1970-tallet, er det det?

Kristiansen: 1973. Det er i hvert fall den perioden da jeg var formann i sosialkomiteen i Stortinget, fra 1973 til 1977. Det var antagelig tidlig i den perioden at den motmeldingen kom til Arbeiderpartiets politikk, hvor altså abortspørsmålet var et av de sentrale spørsmål. Og som vi vel tidligere har sagt her, så var det jo den gang ikke noe dissens innen partiet. Alle, både gruppen og alle lokallagene, sto fast på det som jeg skrev inn i den motmeldingen.

Danielsen: Men hvis vi går noe framover i tid, så er det et innlegg fra Aftenposten i 1985 som er i mappen her, og som dreier seg om det samme. Når det gjelder sidestillingen av ekteskap og andre samlivsformer, der du gir uttrykk for om politikerne bare skal registrere hva som er tidens strømninger for å innrette politikk og lovgivning etter det, så vil politikerne bli værhaner.

Kristiansen: Godt sagt, det!

Danielsen: Ja. I tråd med det som dere nettopp har vært inne på med at man har en liberalisering for eksempel i eteren og en markedsorientering på mange områder – på hvilken måte skal politikerne unngå å havne i en sånn situasjon? Altså: Hvilke virkemidler så man i KrF for seg til å motvirke dette?

Kristiansen: Ja, det kommer litt av programmet, hvordan man stiller seg til de ulike – det er ikke all liberalisering som er like ideologisk betent, for å si det slik. Der hvor man holder på restriksjoner, har det vært en tendens til at også innen vårt parti har man flyttet litt på grensesteinene her. Men akkurat når det gjelder abortsaken, så er det grunnleggende der etter min oppfatning om man skal betrakte det ufødte liv som selvstendig liv, eller om man skal se det som en del av kvinnens kropp. Og på det punktet er det etter min oppfatning ikke noe tvil innen partiet om hvilket standpunkt vi må ta. Jeg følte vel også den gangen at det er jo til og med slik at i den øvrige lovgivning er fosteret tillagt rettigheter.

For eksempel i arvefølgen til kongetittelen kan et foster ha rett til den. Og det bruker jeg og har brukt som uttrykk for at her har man i lovgivningen for øvrig slått fast at fosteret er et selvstendig individ. Og av det følger altså etter min oppfatning at man da ikke sånn uten videre kan la et individ ha fullstendig makt til å ta det livet – selv om man altså framholder at det er kvinnens kropp, og man sier at det er sterk forbindelse mellom moren og det ufødte barnet slik at moren er den beste caretaker for det – så skurrer det litt, fordi da er forholdet det at det ene individets liv er avhengig av et annet individs liv. Og hvis det er noe sted hvor lovgivningen er veldig nøye med å ta parti for det minst mektige, det som er avhengig av det andre, så er det jo nettopp lovgivningen som da tar parti for det som er svakest, altså. Og ut fra det er dette så prinsipielt begrunnet, også i vårt parti, at her kan man ikke – partiet som sådan – gå på noe kompromiss.

Danielsen: Ja, så i noen av de spørsmålene står KrF for det samme som partiet alltid har gjort. Og du sier om det å bli værhaner så er det sånn for alle partier at etter som utviklingen går, så må man til en viss grad tilpasse seg. Samtidig har vi vært inne på at KrF har vært dyktig til å kompromisse og til å få noe på sine områder og gi noe tilbake på andre. Men et annet trekk som du selv har pekt på i en av tekstene som vi har i mappen her, er jo at du hevder at det er flere og flere i KrF som har orientert seg i retning av venstresiden. Altså at det har vært en

radikalisering innad i KrF, og det skriver du i 1990 som vel en slags oppsummering av utviklingen på 1980-tallet. Er det en analyse du fortsatt –

Kristiansen: Jeg vil tippe at – hvor står det hen?

Danielsen: Det står på side 19, og det er sitert fra en av dine bøker at ”flere og flere innen vårt parti, også i ledelsen av det, har orientert seg mer over på venstresiden i vårt politiske spektrum enn tilfellet har vært tidligere”.

Kristiansen: Ja.

Danielsen: Da er spørsmålet mitt – altså, det skriver du da for 15 år siden. Vil du fortsatt hevde at det var det som fant sted på 1980-tallet? Var det en venstredreining, eller var det mer en tilpasning til den politiske utviklingen mer allment?

Kristiansen: Nei, jeg tror nok det har sammenheng med det at det har gått –. Det behøver ikke være i og for seg på det ideologiske plan. Også det framkommer av det jeg har sagt, men det er klart at her er vi inne i et spørsmål om aldersgruppene. Vi hadde jo hele tiden – og det er naturlig, alle formenn i Kristelig Folkeparti har opplevd at ungdomsorganisasjonen står for et noe mer radikalt, venstreradikalt syn enn moderpartiet. Jeg hadde jo dem på nakken stadig vekk, og det har vel også andre formenn hatt – men det er klart at etter hvert som de vokser til –. Nå tror jeg nok det at for noens vedkommende, når det gjaldt det vi kalte sekstiåttene, der har jeg nok opplevd at – Kjell Magne Bondevik var jo en av dem – noen innen kristen ungdomsorganisasjon falt for de tanker og de strømninger som lå i tiden da.

Men de fleste av dem har jo moderert seg veldig mye når de først kom i ansvarlig stilling. Men det er klart at det de opplevde i den tiden, det har fulgt med også, selv om det har avskallet en del. Og det har ført til en sånn radikalisering som jeg nevner her, men uten at det behøver å gå ut over de prinsipielle synspunktene. Men for eksempel i økonomien er det klart at det fremdeles er –.

Jeg husker jo en av ungdomslederne. Vi hadde litt moro med ham, da, han ville i sin tid framsette et lovforslag, hvis jeg ikke husker feil, som gikk ut på at det ikke skulle være lov å tjene mer enn 3000 kroner året. Det skulle være en generell regel for alle lønnsinntakere i hvert fall, og så vidt jeg husker var det –. Så det er klart, han fant jo ikke på å fremme det forslaget når han kom opp og fikk mulighet for å gjøre noe med det. Men den innstillingen

som han tok med seg fra ungdomsorganisasjonen og over i hovedorganisasjonen når han kom så langt – og det gjelder også Bondevik til en viss grad – det var klart en radikaliseringsretning. Og det var mye av det som for eksempel også i 1983 var mitt problem å få overbevist om at det var mulig å samarbeide med Høyre. Det møtte da den motforestillingen fra dem som tidligere var i ungdomspartiet og hadde stått for sånne synspunkter.

Danielsen: Men venstredreining kan jo bety forskjellige ting, og du var inne på tidligere at på noen områder, i sosialpolitikken for eksempel, så hadde dere ikke problemer med å samarbeide med Arbeiderpartiet, for eksempel i 60-årene. Men samtidig så har jo KrF da i hvert fall så lenge det har vært i regjering, og også fra 1981 til 1983 da det var støtteparti for Willoch-regjeringen, samarbeidet til høyre. Er det noe som har vært veldig omstridt innad i partiet, eller har det vært mer en viss uvilje for å gå inn i det, og så har man gjort det, og det har fungert?

Kristiansen: Nei, det er klart at opprinnelig var det jo, da partiet kom til, et relativt nytt parti, det fikk noe særlig innflytelse i det første valget etter 1945, altså etter –. Og der kom jo representantene i partiet, også øverste ledd, fra ulike partier, og særlig kanskje var det for Kristelig Folkeparti slik at det rekrutterte sine nye ledere fra Senterpartiet. Og det preget partiet da i den fasen. Og så kom altså neste fase, hvor ungdomsorganisasjonene radikaliserer seg og førte en viss radikaliseringsretning inn i partiet, altså radikaliseringsretning kanskje mest i praktiske spørsmål. Noe har gått igjennom, men mye skallet jo av etter hvert. Men det er klart at et parti kan ikke bli statisk i alle spørsmål, det må jo følge med i samfunnsutviklingen og de kompromisser som inngås, altså på den praktiskpolitiske siden. Den bør ses noe i lys av nettopp disse tingene.

Lie: Jeg kunne tenke meg å følge opp omtrent der, fordi det er jo noen slike generelle saker, altså sosialpolitikk, økonomisk politikk og så videre, hvor man gir og tar litt, og som kanskje ikke griper rett inn i hjertesakene. Jeg har vel inntrykk av at det har vært interne diskusjoner, som du jo også har stått oppi, som liksom har gått mer på hva som konstituerer partiet. Så er det jo abortsaken naturligvis, altså diskusjoner utad om partiets linje der som jo har vært vanskelig, for å si det forsiktig. Israel, kanskje som en annen sak. Og som en tredje, muligens, men det kommer jo litt etter din tid, homofile parforhold og roller rundt det, men det er vel noe som tilhører slutten av 1990-tallet og utover. Men en del av de diskusjonene som man finner i noen avisintervjuer, og det er jo noen rundt valgkampen i 1989, hva som er høyre,

venstre, Aase Bergem-saken og den type ting. Jeg oppfatter vel at særlig abortsaken, lenge etter at den er ferdig, er den som blir stående som en slik markør, men muligens da med forholdet til Israel som et alternativ, for det som har skapt virkelig strid innad i partiet utenom regjeringdiskusjoner og sånne pragmatiske, som virkelig gjør at grensene trekkes.

Kristiansen: Altså, nå vet dere selvfølgelig av å lese alle disse utdragene her, hvorledes jeg stiller meg til Midtøsten-problemene, så det behøver jeg ikke gi noe nærmere redegjørelse for. Men tross alt, og tross all den viktighet jeg tillegger det, så må jeg si at det er tross alt mulighet for et mer fleksibelt syn der enn det er på abortspørsmålet. Abortspørsmålet er så fundamentalt at jeg kan ikke skjønne at man kan endre på det uten at man endrer hele partiets eksistensberettigelse. Mens når det gjelder Israel og Midtøsten-problematikken – og det er midt oppi valgkampen nå – det er ikke tvil om at der er partiet i grunnen i utakt med veldig store velgergrupper innen partiet. Og det er jeg redd for kan komme til å bli en minusvariant i valgkampen, altså. Men tross alt er ikke det, heller ikke min oppfatning, så fundamentalt som abortspørsmålet.

Lie: Ja. Det var vel en del diskusjoner internt, det er 1989 som er valgår, hvor –

Kristiansen: Ja. Da gikk jeg ut av Stortinget.

Lie: Ja, nettopp. Og det er vel også nevnt i et intervju eller i hvert fall noe av tekstmaterialet med Solveig Sollie, hvor det var noen sånne diskusjoner hvor hun hadde åpnet for å diskutere abort og så videre, hvor det var en diskusjon du engasjerte deg litt i.

Kristiansen: Jeg kan ikke huske om jeg – jeg husker at når det gjelder Aase, som var, jeg husker ikke fornavnet hennes lenger –

Lie: Kristin.

Kristiansen: Kristin Aase, ja. Hun var jo leder for ungdomsorganisasjonen da jeg gikk av. Og hun lå kanskje an til en noe mer liberalistisk retning enn hovedstrømmingene i partiet, sånn jeg oppfattet det. Og jeg kjenner meg ikke igjen i den beskrivelsen som er gitt om bakgrunnen for det, fordi der står det jo med referanse fra en artikkel skrevet av han som var talsmann for partiet, pressetalsmann, at jeg skulle ha skrevet artikler som hadde forklart at enten måtte hun

gå av, eller så måtte hun godta abortspørsmålet. Altså, jeg vet at jeg ikke har skrevet noen artikler mot Aase. Men jeg skal ta kontakt med ham som har skrevet det, og se hva han bygger det på. For etter min oppfatning har jeg aldri skrevet noen artikkel hvor jeg har gått inn på hennes forhold til abortspørsmålet.

Lie: Hvordan oppfattet du den diskusjonen? Sann som du ser det, eller den episoden –

Kristiansen: Altså den siste perioden var jo jeg ute både av styret i gruppen og ute av partistyret og var odelstingspresident. Som det blir du jo mer på en måte mer eller mindre nøytralisert. Du skal jo representere Stortinget da, og Odelstinget i dette tilfellet, og ikke partiet. Du kan ikke delta på samme måte i partidiskusjonene, for du leder jo møter hvor dette er oppe, det begrenser. – Apropos det, så syns jeg jo det er av de verste tabbene man har gjort i forbindelse med Carl, i behandlingen av Carl I. Hagen. Hadde man fått ham til å bli stortingspresident, så hadde man jo vært kvitt en nokså følbare opposisjonist i Stortinget, for da hadde han sittet der og ledet møter. Og jeg tror nok han hadde blitt en god møteleder, jeg. Så der syns jeg de var dumme, altså. Og sann var det delvis for meg som odelstingspresident, jeg la meg ikke borti de sakene.

Så det med Aase: Jeg husker jeg fikk en oppringning fra Dagbladet, da var jeg sammen med presidentskapet på en studietur til Danmark, til København. Og så fikk jeg oppringning fra Dagbladet og hører at jeg var beskyldt for å ha sparket ut Kristin Aase. Og det benektet jeg jo med en gang, jeg har jo aldri snakket -- . Det kan tenkes at jeg i en eller annen sammenheng har nevnt hennes navn, men jeg hadde jo ingen innflytelse på partiet eller til å sparke noen verken ut eller inn den gang. Jeg var jo helt for utadgående, og det var siste perioden min. Jeg blandet meg ikke borti de tingene, så det må den daværende formannen og ledelsen i partiet stå for selv, da. Da må jeg i tilfelle ha blitt brukt som den stygge ulven, for jeg la meg ikke noe borti det, altså. Hun sto veldig alene i partiet, og det gjorde vel også at hun da ble sjaltet ut av den grunn, men jeg hadde ikke noen innflytelse på det.

Lie: Men bare for en siste ting til hovedsaken, for å si det sann: Når det gjelder synet på abortsaken som nærmest konstituerende for partiet ideologisk: Oppfattet du at det var en forskjell på – vi snakket jo nå om Bondevik som sekstiåtter, selvfølgelig i kristelig-konservativ, kristelig-liberal pakning – ditt syn og Bondeviks syn på det, altså hvor abortsakens betydning så å si –

Kristiansen: Jeg kan ikke si at jeg oppdaget at han hadde noe annet syn i abortsaken. I hvert fall ville det vært helt umulig for ham som formann og så gjøre det.

Lie: Ja.

Kristiansen: Så det –

Lie: Jeg tenker kanskje i håndteringen av partiet som organisasjon, altså hvordan man håndterer diskusjoner om abortsaken – ja, det som jo har vært både fra ungdomsorganisasjonen og liksom elementer av tidligere – at man åpner for diskusjon rundt det, at han plasserer seg annerledes der.

Kristiansen: Nei, jeg kan ikke si at jeg oppfatter det sånn. Hva han mente innerst inne, det er en sak for seg. Men den saken sto så sentralt, også i partiet, at selv han ville hatt vanskelig for å komme over det hvis han hadde sådd tvil om partiets standpunkt der, altså.

Danielsen: Jeg kunne tenke meg å skyte inn, siden vi er i nærheten av emnet: Altså, en ting er det som måtte være av diskusjon om slike kjernesporsmål som kanskje er partikonstituerende, diskusjon internt i partiet. Men i tillegg har man jo et større omland her, der slike diskusjoner også spiller en stor rolle. Jeg tenker på – du nevnte selv at du hadde fått mye påpakning fra redaktøren av Dagen og sånne ting. Hvis vi ser på det, de kristne politisk orienterte organisasjonene som ligger, la oss kalle det til høyre for KrF, forsøkene på å få i gang et kristelig konservativt parti og slike ting. Hvordan vurderer du mulighetene for at det skal oppstå et kristelig konservativt parti på siden av KrF, og at de eventuelt skal kunne få noen særlig oppslutning?

Kristiansen: Jeg har jo vært kontaktet, til dels, av en del som står for slike muligheter. Jeg skal vel ikke helt se bort fra at det kan utvikle seg slik. Men i hvert fall, det som jeg hittil har vært i kontakt med, og jeg har til og med vært og hatt foredrag for dem – det har jeg – jeg har ikke blitt overbevist om at det er levedyktig i det hele tatt, altså. Det er mulig jeg kan se feil. De har forsøkt å spille på de samme strenger som jeg kjente godt igjen fra min første tid i partiet etter 1940. Men den måten de gjør det på, og jeg vil vel også si de personreserver de har å trekke på, har ikke kunnet overbevise meg om at det er liv laga. Så da tror jeg det må oppstå noe helt nytt, altså. Hvis for eksempel noen i partiet skulle finne på å gå imot

abortloven eller det synet partiet har der, så kan det jo oppstå på den siden, og hvis det er noen som mener at partiet ikke er konservativt nok, så kan det jo bli noe. Men med de menneskene jeg har møtt, som jeg har hatt for så vidt et godt forhold til ellers, så har det ikke overbevist meg om at det i det hele tatt er mulig å få dette til nå, altså.

Danielsen: Men i og med at det ikke er noen tvil om hvor Kristelig Folkeparti står for eksempel i abortsaken, hva tror du er grunnen til at disse framstøtene kommer, da? Altså, hva er grunnlaget for at noen ser behovet for et mer konservativt kristelig parti?

Kristiansen: Jo, det går dypt tilbake til det synet man har på kirkens plass. Altså, skal kirken bestemme over staten, eller skal staten, og jeg har jo sagt også her nå at jeg er ikke medlem av statskirken, jeg er medlem av en luthersk kirke, men jeg må innrømme at akkurat på det feltet her, mellom å dømme mellom stat og kirke og hvorledes det forholdet skal være, der har jeg hele tiden latt meg lede av og hatt inspirasjon fra Luthers toregimentslære. Den kan selvfølgelig, også den, tolkes på forskjellige måter, men i grunnlaget så er, syns jeg, det er den eneste man kan bygge på i et parti i en luthersk sammenheng, at Vår Herre er overordnet alt, men han leder utviklingen i politisk og sånn verdslig i to regimenter, toregimentslære. Luther hadde kanskje en snevrere toregimentslære enn vi ville hatt, men selve hovedtanken der, hovedlinjen der, syns jeg har vært riktig, og den har jeg holdt meg til, og holder meg til den dag i dag. Den sier jo det at når det gjelder staten – det å være i statskirken, for å bruke teologisk uttrykk, det er jo ikke en frelsesvei, det er ikke din personlige frelse. Men selv om regimentet er det verdslige regimentet, politikken ligger der, så er det Gud selv som skal styre det, men med helt andre virkemidler. I nåden, eller frelsens regimente, der er det nåden, tilgivelsen, og alt det som gjelder, men i det andre, i det verdslige regimentet, hvis man ikke foretrekker å være i det første, så er man underlagt lovens, straffens, sverdets regiment, altså. Det har for meg vært nokså ledende i synet på distinksjonen her.

Danielsen: Og der er du representativ for hovedretningen innen KrF, eller?

Kristiansen: Ja.

Danielsen: Ja. Så dagens ledelse og de som du jobbet sammen med, de har også det samme synet på toregiments –

Kristiansen: Siden du nevner det, på landsmøtet i Bergen, så gjorde – nei, jeg er så dårlig til å huske navn, det er vel alderen og seniliteten som gjør seg gjeldende, hun er meget aktiv for tiden, hun er vel i forskningsinstituttet et eller annet, hun –

Myhre: Janne Haaland Matlary?

Kristiansen: Ja. Hun var jo leder for et utvalg som la fram en innstilling på landsmøtet i Bergen som førte inn et katolsk syn, og nå husker ikke jeg hva det fine fremmedordet går på, nei, men som da la en litt annen linje inn enn den lutherske toregimentslæren.

Myhre: Det er ikke det subsidiaritetsprinsippet?

Kristiansen: Jo, det er det prinsippet. Jeg har ikke satt meg nok inn i det, men det ante meg at det er det prinsippet som kanskje de andre kristendemokratiske partier i katolske land brukte for å få en innflytelse. Men jeg har skrevet en avisartikkel også i den anledning og kritiserte at man her ikke brukte, når man først er et luthersk land, ikke brukte den lutherske toregimentslæren, som jeg hadde syntes hadde vært naturlig, da.

Myhre: Var det allerede i første halvdel av 80-tallet en gruppe på siden av Kristelig Folkeparti som slik sett ville la kirken styre staten mer enn å ha to sideordnede, eller er det noe som har kommet nå på 90- –

Kristiansen: Jeg tror vel ikke at noen åpent ville bekjenne seg til at kirken skal styre staten.

Myhre: Nei.

Kristiansen: Nei, og selvfølgelig heller ikke at staten skal styre kirken. Men her tror jeg det nok gjør seg gjeldende en stor del uklarhet, altså. Og det man vel kan holde seg til her, er at det er svært mange som mener at fordi staten i Grunnloven har forpliktet seg på en bestemt religiøs og til og med en luthersk bekjennelse, så kommer det til å bli enda viktigere nå framover, fordi vi nå har et så sterkt innslag av en annen religion som kommer til, etter min oppfatning da, å bli langt større i framtiden enn den er i dag, og som vil bringe fokus nettopp på dette spørsmålet. Men jeg tror nok forholdet er det i dag at dette er mer en følelsessak enn det er direkte underbygget med saklige argumenter. Man føler og tror og så videre, og ingen

vil nok også si at kirken skal bestemme for staten, men staten må via sin grunnlovsforpliktelse frivillig følge noe av dette og ikke undergrave sitt eget verdigrunnlag på det.

Myhre: Vi har jo lest om muslimer som vil støtte Kristelig Folkeparti fordi de vil ha mer religion inn i politikk og mer religion i vårt daglige liv.

Kristiansen: Hvem er det som sier det?

Myhre: Jeg har lest intervjuer med muslimer som sier det at de finner fellesskap i at religionen skal styre mer. Det er jo interessant selv om det er to ulike religioner.

Kristiansen: Ja. Jada. Jeg traff på den oppfatningen for mange år siden i forbindelse med oppbyggingen av barnehager. Da var jeg i en klinsj med Jagland, husker jeg, fordi han gikk ut og sa at nå måtte vi da i Kristelig Folkeparti forstå når det ble så mange innflyttere her, at vi ikke kunne kjøre på en bestemt religion i barnehagene. Og så da jeg fikk kontakt med de muslimene som sto bak dette her, så viste det seg at de hadde gått til Filadelfia, pinsemenigheten, for der var det jo den forståelse at de tok religionen mer inn, og det ville de. Så det er ikke noen ny sak, men den kom jo et langt skritt videre og vil eventuelt skape mye vanskeligheter i framtiden, tror jeg, og jeg nølte noe altså. Men nettopp dette med at en ny religion har kommet inn og fått sånn betydning, det understreker jo også for mange mennesker og for mange innen vårt parti nødvendigheten av at man konsentrerer seg nå om å opprettholde vår egen grunnlovs bestemmelse.

Danielsen: Vi begynner å nærme oss lunsj. Men siden vi har vært inne på dette med toregimentslæren og disse spørsmålene, så kan vi jo avslutte det med å gripe fatt i noe av det som er referert her (i dokumentasjonsmappen, red.anm.), og som dreier seg om blant annet den diskusjonen du hadde med biskop Aarflot om regjeringens politikk overfor Sør-Afrika.

Kristiansen: Den husker jeg ikke.

Danielsen: Altså, det leder jo fram til blant annet spørsmålet om dette med kirkens rolle og synet på praktisk politikk, som du allerede har vært inne på. Men det leder også fram til spørsmålet om å holde på den kristne profilen for partiet. Er det noe som har blitt vanskeligere utover i den perioden vi snakker om nå enn det var tidligere, eller hvordan vurderer du det?

Kristiansen: Ja, jeg mener jo nettopp den innflyttingen av mennesker tilhørende en annen religion, den gjør dette veldig vanskelig. Jeg har holdt en del foredrag også om det, og etter min oppfatning så står vi både i Kristelig Folkeparti og kristenfolket i Norge her i en ny situasjon. For det ene så må man selvfølgelig respektere religionsfrihet, og det tilsier at vi må la dem som kommer inn, få lære sine barn å stå for sin egen religion. Men på den annen side så må vi stå vakt om Grunnlovens bestemmelse om kristendommens innflytelse i Norge, og dette er to hensyn som ikke umiddelbart faller sammen. Så her har det foregått altfor lite tenkning og for lite redegjørelse av hvor man egentlig står. Man roper en ting på den siden og en annen ting på den siden, og så vil man så gjerne det gode, men man har ikke fått noe konsistens, syns jeg, i dette spørsmålet, og det blir uhyre viktig i den tiden som kommer nå.

Når du sier Sør-Afrika, så husker jeg vel kanskje noe igjen. Det var vel ikke bare Aarflot, det var Kirkenes Verdensråd som førte en helt annen politikk overfor de undertrykkende styre i Afrika enn de gjorde overfor det undertrykkende styret i Sovjet og Øst-Europa. Det var det som var problemet den gangen. Og det var en innstilling som jeg leste, og jeg endte i en debatt som jeg deltok litt i. Den gikk ut på at Kirkenes Verdensråd og også Aarflot som sto for det synet den gangen – jeg vet ikke hva han gjorde etterpå – sa det slik at når de skulle utmeisle sin holdning overfor disse undertrykkende styrene, så la de det til grunn som hovedprinsipp at de måtte høre på den lokale kirken og hva den mente. Og det angrep jeg, altså, ut fra det synspunkt at det er klart at fordi man i Sør-Afrika ikke hadde så stor og så sterk grad av undertrykking som i Sovjetsamveldet, så var det lettere å – Når man fulgte kirken i Sovjetsamveldet, så var jo den, til og med ledelsen, var jo KGB-agenter som satt og ledet det hele. Og når de ga uttrykk for sitt syn, så fulgte altså Kirkenes Verdensråd det, mens i Sør-Afrika hadde jo kirken tross alt det pusterommet at den kunne uttale seg i strid med det som var den gjeldende politikk der nede. Og derfor ble det mye strengere. Jeg hadde ikke noe imot det i og for seg, men det at det slo ut, og at man viste større forståelse for den undertrykkingen som foregikk i Sovjet, og den politikk som Kirkenes Verdensråd førte, det var etter min oppfatning aldeles uhørt altså.

Danielsen: Skal vi da ta lunsjpause?

Myhre: Det er en god idé.

Lie: Vi tenkte vi skulle gjøre det sånn nå at vi tok noen spørsmål fra den delen, olje og energi, slik det er sortert i emner her (i dokumentasjonsmappen). Så kommer vi tilbake til enkelte andre spørsmål etter det og bruker litt tid på det, alt etter hvor mye vi har igjen. Men vi kommer sikkert til å ha en del tid. Du var inne på selv helt til å begynne med dette forholdet til Statoil, som jo var en stor utfordring. Jeg vet ikke om du kan si noe før vi går inn i det konkrete som ble gjort i forbindelse med det som blir omtalt som vingeklippingen av Statoil og rundene senere. Hvordan forholdet mellom Statoil og de politiske partiene ble oppfattet og kanskje også tilsvarende etter det, det har vært mindre omtalt, men Hydro og Sagas forhold til de politiske partiene og hvordan de agerte i det samme terrenget, altså når vi kommer til tidlig på 80-tallet.

Kristiansen: Ja, når det gjelder forholdet til Statoil, så ga jo alle uttrykk for at det var, i alle partiene, kanskje selv innen Arbeiderpartiet, visse motforestillinger mot den måten som han daværende –

Lie: Arve Johnsen?

Kristiansen: – Arve Johnsen hadde. Jeg tror nok også innen Arbeiderpartiet var det de som hadde – Da jeg kom til Olje- og energidepartementet, merket jeg i hvert fall i departementet, og der var det mange arbeiderpartifolk, at man i mange sammenhenger var relativt kritisk innstilt til den måten Arve Johnsen oppkastet seg til nærmest den ledende skikkelse i alt som hadde med politikken å gjøre. Og da han til slutt falt for eget grep, da var jeg ute av regjeringen, men det var jo, skal vi si det sånn, gjort forsøk på å gi ansvaret for fadesen på Mongstad til meg fordi at jeg var statsråd da vi satte i gang arbeidene der oppe, og det ble en overskridelse på 7 millioner, noe sånt, det var voldsomt –

Myhre: En mong.

Kristiansen: En mong, ja! Men forholdet var jo det at det var riktig at jeg satte i gang det og aksepterte – i strid blant annet med Willoch. Det var jo et av de virkelig store sammenstøtene vi hadde i regjeringen, for han hadde vel villet gå lenger enn jeg i å umyndiggjøre Arve Johnsen, og han ville framfor noe ikke ha noe på Mongstad. Jeg så det annerledes, fordi et raffineri måtte vi som oljenasjon ha. Og hvis man ikke moderniserte det som var på

Mongstad, så hadde vi ikke noe. Da måtte vi altså raffinere alt som var av olje fra vår side, i andre land. Blant annet lå Nord-Tyskland nok så i løypa for å bli erstatning.

Så jeg var i strid, da, med det Willoch sto for, men jeg fikk gjennomført det, og grunnen til at jeg klarte det, var at hele Høyre på Vestlandet jo sto på min side. Så der måtte Willoch bøye seg. Og forsøket på å gi meg ansvaret for det, da var jeg heldigvis i Stortinget så jeg kunne ta opp den hansken selv, det var jo altså slik at jeg hadde satt i gang. Men da vi hadde den saken oppe til behandling i Stortinget, så sendte vi i departementet, det var kutyme for øvrig, til Statoil et telegram, der vi ba om å få opplyst om det var nye ting som var kommet til, og som ikke vi var underrettet om. Det er en vanlig måte å gjøre det på, altså, det var ikke det at vi hadde noe mistanke om noe, men vi – Så fikk vi tilbake til svar hvor det ble rettet opp noen, et par millioner eller noe sånt noe, og jeg syntes jo det var litt mye, og vi kritiserte Statoil litt for at vi ikke tidligere hadde fått vite dét.

Men så viste det seg jo senere at allerede på det tidspunktet måtte administrasjonen i Statoil, med Arve Johnsen i spissen, ha kjent til de langt større overskridelsene som ville komme, og ikke sagt noe om det. Og de overskridelsene var altså kommet senere, etter at jeg var ute av stillingen, så det kunne nesten ha vært rettet større grad av ansvaret på ham som kom etter meg, men det ble Johnsen, da, som ble stående igjen. Men jeg sa da i debatten, husker jeg, og det mener jeg fremdeles, at Arbeiderpartiets stortingsgruppe måtte ta noe av ansvaret for det som da hendte, fordi den hadde i så mange tilfeller akseptert Johnsens forklaringer og Johnsens unnskyldninger i mindre saker. Han måtte ut fra det han hadde opplevd i Stortinget, nesten kunne regne med at hva han enn kom med til Stortinget, så hadde han stortingsrepresentantene fra Arbeiderpartiet bak seg. Og det hadde han altså ikke her. Og derfor sa jeg rett ut at her må Arbeiderpartiets stortingsgruppe ta en vesentlig del av ansvaret for den situasjonen som har oppstått, for han hadde faktisk grunn til å regne med at han hadde det partiet bak seg. Så det var nå den.

Lie: Rundt konsesjonsspørsmålet i den perioden – eller man har vel to runder, egentlig, med store konsesjonssaker, det ene rundt det som var Statfjord som er tidligere, og så har man Gullfaks og Oseberg, så kom det jo i din periode noen større saker. Og når det gjaldt tildelinger, var jo Troll naturligvis et svært og voldsomt –

Kristiansen: Ja, jeg husker rundene. Det var vel en syv, åtte, ni og ti eller noe sånt, disse ut-, andels-, altså innbydelsesrundene til å melde seg som interessant i forskjellige –

Lie: Ja, syvende til tiende konsesjonsrunde.

Kristiansen: Vi hadde jo veldig mange prosjekter, da, i hver av de omgangene, og det store for selskapene var jo å bli operatør, sjefsoperatør, og styre dem. For hvert av feltene var det en egen organisasjon med deltakere fra både statlige og andre selskaper, og et av selskapene måtte da bli operatør, og operatørstatus var da veldig mye konsentrert om Statoil. Jeg brakte vel inn en litt større mangfoldighet i utvalget, blant annet, ja. Jeg husker flere av selskapene som jeg ga operatørstatus til, uten at det var gitt tidligere, og det gikk også litt på Statoils innflytelse sånn totalt da.

Lie: Jeg tenkte på at mellom Høyre og de borgerlige partiene var det jo en diskusjon som jeg kjenner litt fra folk jeg snakket med både på det som var Saga- og Hydrosiden. De oppfattet terrenget som litt uklart, særlig Hydro, som jo forsøkte å komme inn i det rommet som ble åpent etter at Statoil ble litt innskrenket, men som følte at det egentlig var to typer konkurrenter: Den ene var de utenlandske selskapene, som ville sterkere tilbake, man hadde jo Mobil-diskusjonen rundt Statfjord, men også Saga, da, som et helt privat selskap, hadde Høyres øre i større grad enn mange.

Kristiansen: Ja, og så var det "Det norske oljeselskapet", eller hva de kalte seg, som var et fjerde. Jeg nevner det fordi der var vel jeg den eneste som gjorde noe for at også de skulle få en del av kaka. Det var et lite selskap, og det hadde vel heller ikke så veldig stor sakkunnskap som de andre. Men det var det at det sto så mange norske enkeltpersoner, altså vanlige mennesker, bak og hadde aksjer i det selskapet, så jeg syntes at man burde legge litt vekt på å folkeliggjøre det på den måten, altså. Det oppnådde jeg i liten grad, men jeg fikk da dem inn på et par felter.

Men ellers, når det gjaldt Hydro, så var det pussige at Hydro og Statoil var begge statlige, også der hadde staten aksjer, i Hydro var det under 50 %, men det var flere enn 40. Så i realiteten hadde staten også vesentlig eierskap der. Men Hydro-modellen kontra Statoil-modellen var veldig mye diskutert en stund. Og jeg mente jo kanskje at Statoil burde hatt samme stilling, vært litt mer fri sånn som Hydro var. Men samtidig hadde det da åpnet også for sammenslåing av de to selskapene til ett stort statlig, men der var det altså, jeg husker ikke hvorledes Høyre stilte seg, men Arbeiderpartiet var sterkt imot å gjøre noe sånt fordi Hydro var liksom privatkapitalistisk, da, til tross for at staten hadde en friere styringsform som jeg oppfattet det, enn Statoil.

Men de konkurrerte selvfølgelig, og jeg så forresten nå ganske nylig et brev som jeg hadde fått fra direktøren i Hydro den gangen, som nettopp kritiserte meg på bakgrunn av at han syntes jeg fremdeles hadde opprettholdt for mye av Statoils prioriteringer. Og jeg burde gitt mer til Hydro, da, og det hadde vel også fra hans side en viss politisk bakgrunn, for han hadde jo veldig stor forståelse i Høyre for disse synspunktene. Men som jeg jo allerede har sagt, jeg syntes at man måtte se seg noe bundet av det som var gjort på forhånd, ikke kviste Statoil på en slik måte at man kunne si at her var det mer om å gjøre å ødelegge Statoil enn å bygge opp noe annet. Så jeg var noe tilbakeholden med det. Men jeg syntes det var urettferdig, på den annen side, av Hydro å kritisere, for jeg hadde faktisk gitt mer til Hydro enn det de hadde fått på forhånd. Og særlig da, når det gjaldt operatøransvaret, så ble det konkretisert i grunnen med den affæren som du nevnte, Mobil. For Mobil hadde fått operatøransvaret, det var vel Statfjord det vel?

Lie: Ja.

Kristiansen: Og, utmerket arbeid. Eksemplarisk, vil jeg si de hadde opptrådt. Og ikke minst hvilken spesialkunnskap de hadde tilført den operatørgruppen gjennom det store arbeidet de hadde hatt på andre felter. Men så var det, da de fikk det operatøransvaret, så var det tatt et forbehold om at det kunne etter et visst antall år bli tatt opp på nytt, spørsmålet om hvem som skulle ha operatøransvar, og det lå nok i det at Arbeiderpartiet hadde ikke tort å gi Statoil det operatøransvaret den gangen, første gangen det var oppe, men at de ville ha en bakdør åpen slik at de kunne gjøre om det senere. Og det inntraff mens jeg var minister i Olje- og energidepartementet. Og jeg satte meg imot, forsøkte å gå imot det. Og der ble det jo nesten regjeringsskisse fordi – ja, jeg vet ikke om jeg vil ha det offentliggjort altså – men det var en kjent sak at formannen i industrikomiteen i Stortinget, Due fra Nord-Trøndelag og fra Senterpartiet, og ledelsen i Statoil, særlig Arve Johnsen, hadde et litt for godt samarbeid. [Utydelig navn, **telleverkstand:** 00.13.38] sa for eksempel at Due fikk manuskriptet ferdig til innlegg i Stortinget, og at det var laget av en sekretær i Statoil. Og jeg var jo generalforsamlingen i Statoil, det var en merkelig konstellasjon, men den eksisterer vel ennå at statsråden er generalforsamling helt alene, har ansvaret som generalforsamling, og jeg syntes jo det var litt pussig å få argumenter som var laget i Statoil servert i Stortinget av en senterpartimann.

Lie: Ja, det er rart. Det er rart.

Kristiansen: Ja! Men det var mot slutten jeg oppdaget dette, så det betydde ikke så veldig mye, men sånn var altså forholdet. Og når det gjaldt Mobil – det var ingen årsak til at ikke Mobil skulle fortsette. De hadde gjort et aldeles glimrende arbeid, jeg husker ikke detaljene, men jeg gikk gjennom disse dokumentene, og også de i departementet som hadde hatt ansvar for saksbehandlingen, var enige i det. Så det var ingen grunn til – Men da ble dette samarbeidet mellom Due og Arve Johnsen avslørt, virkelig, for da fikk Due Senterpartiet med seg på å gjøre kabinettsspørsmål på at man skulle flytte operatøransvaret fra Mobil over til Statoil. Jeg var imot det, regjeringen var imot det, men vi kunne ikke ta sjansen på å lage regjeringskrise på akkurat det spørsmålet. Så det førte til, og jeg måtte jo smile litt av det, at Statoil så å si på dagen overtok hele den staben som Mobil hadde hatt med på prosjektet til å fullføre det. Så i realiteten var det de samme folkene som fortsatte å arbeide med det, men de var plutselig blitt lønnet av Statoil i stedet for av Mobil.

Så det var akkurat den saken, da, med Mobil, men ellers var det jo stadig konkurranse mellom de forskjellige selskapene. Elf var det franske som var mest frampå. Og min linje var nå det – jeg fikk da stort sett medhold i Stortinget og i regjeringen – at vi trengte også de utenlandske selskapene, for de hadde så mye knowhow og mye teknisk viten som vi – vi var jo nye innen feltet – hadde bruk for. Jeg forsøkte altså å styre det slik at til gjengjeld for å gi dem deler av konsesjonene og gjøre dem til operatører, så måtte de tilføre oss noe av denne knowhowen de hadde.

Det er forresten en pussig situasjon jeg kom opp i, for da hadde man altså, før jeg kom, innført den ordningen at de selskapene som ville ha andeler og særlig operatøransvar, måtte bevise at de også hadde interesse for andre deler av norsk industri eller for norsk næringsliv. Og da var jo hele tiden den deklarasjonen gjeldende at vi ikke skulle bli noe nytt Kuwait. Oljesektoren skulle bibringe impulser til andre deler av næringslivet og ikke bli stående som noe for seg selv, altså.

Men så – og nå snakker jeg om det som i store trekk var foregått før jeg kom, men som det også var litt igjen da jeg kom – da lette disse selskapene etter muligheter for å vise at de var interessert i norsk næringsliv. Og da skulle for eksempel et understøtte en kyllingbedrift nedi Agder, en annen skulle ta en fiskebedrift eller en revefarm eller noe sånt oppe i Nord-Norge. Det skulle være det beviset som kvalifiserte dem. Det var jo rent latterlige utslag altså, det var ikke det som var ment, heller, med at de skulle bringe impulser til norsk næringsliv. Det var jo noe helt annet, nemlig den knowhow, den teknologi som dette førte med seg, og ikke minst levering av elementer til de forskjellige. Så det var jo det man burde ha satset på,

men det kom liksom litt i bakgrunnen. Jeg visste ikke om jeg skulle gråte eller le når det kom en direktør fra et tysk selskap og spurte om det at han investerte i en revefarm et eller annet sted, kunne gjøre ham mer kvalifisert til deler av en bestemt konsesjon. Vi forsøkte nok, men det var ikke så enkelt som vi hadde trodd på forhånd å få det til å virke etter hensikten, altså.

Lie: Et trinn tilbake her bare før vi går videre med noen av operatørselskapene. En ting er jo at Statoil er skapt av Arbeiderpartiet og rent statseid, som jo passet Arbeiderpartiet bedre, særlig i den perioden, når det gjaldt synet på statsdrift. Men hvis man sier det litt enkelt, så var jo Statoil et selskap med arbeiderpartifolk i styret og i toppsjefstillingen, mens Hydro, til tross for sitt eierskap, jo var et vanlig næringslivsselskap, styrt av høyrefolk og med gode kontakter til Willoch og en del andre. Men oppfattet du i din situasjon at det var noen, at det fra høyere hold, Willoch, var noen slags lojalitetsbånd eller bindinger i retning av Hydro som gjorde at det selskapet ble skjøvet fram på den måten?

Kristiansen: Ja, jeg kan ikke huske at det ble drevet noe påtrykk på meg, fordi jeg var jo på linje for så vidt med mange av høyrerepresentantene der, at Statoil hadde fått en for dominerende stilling. Men at vi også både overfor våre egne selskaper, og der var det som jeg sa dette med det tredje selskapet, nemlig –

Lie: Saga?

Kristiansen: Saga, som jeg forsøkte å holde min hånd over, og som jeg lyktes med nokså lenge. Og likeledes det fjerde selskapet som var ”Det norske oljeselskap” eller noe sånt noe. Begge to forsøkte jeg å tilgodese på bekostning av Statoil. Men denne dødsdommen over Saga, den falt jo etter at jeg var gått ut, altså. Men det er godt mulig at det var de fra Høyres side som da hadde funnet ut at det var for lite til egentlig å kunne bære det ansvaret som man la på dem i disse selskapene. Jeg syntes at det var i og for seg en begrunnelse nok at det var så mange vanlige investorer, blant den alminnelige mann og kvinne i dette land, som var interessert i og ble interessert i oljesektoren på grunn av at de hadde aksjer i det selskapet, men.

Lie: Nettopp. 34.8, det er en blokk. Du husker sikkert ikke disse betegnelsene lenger, men det var det som ble omtalt som diamantblokken.

Kristiansen: Ja. Ja.

Lie: Og som jo de fleste som satt utenom departementet og selskapene, har glemt i og med at det var jo ikke noe særlig i det, eller det er vel det som er feltet Vidsund i dag. Men man trodde jo at det var et kjempfelt, halvannen ganger Statfjord, at det var enorme rikdommer i 34.8. Det er flere ting jeg kunne ha lyst til å spørre deg om der, for der fikk jo Hydro operatørskap og en ganske stor eierandel. Så slapp jo de utenlandske selskapene til noe mer enn det de hadde gjort sent på 1970-tallet og helt tidlig på 1980-tallet, men særlig de amerikanske og ikke de franske. Det andre, Troll og hele Trollkomplekset – Det er jo nevnt også i den emneoversikten at på en del områder kom Norge i et slags krysspress i forhold til sterkere makter. Altså, i Norge var man suveren i forhold til ressursutnyttelsen, men samtidig er det jo noe med den store petroleumsforekomsten nær de store markedene, med strategiske interesser og i forhold til særlig gass, hvor Russland var alternativet. Jeg vet ikke hvordan du oppfattet det, og det er særlig rundt Troll som jo er et gigantisk gass–

Kristiansen: Nå var Troll bare under forberedelsene, og jeg husker jo det at det var – Det er utgitt en egen – Statoil har vel utgitt en egen bok også om Troll og det der. Men det var altså på slutten av min tid, så mye detaljer kan jeg vel ikke bidra med der. Men gassen var jo hele tiden et stort – Altså, i begynnelsen var det jo Sleipner som kom før Troll. For Sleipner var et stort gassfelt som man i flere år hadde tenkt skulle være et tilbud til Storbritannia. For det lå sånn til at det passet godt med ilandføringen der, og alt var i grunnen veldig godt på glid da jeg tok over.

Men vanskeligheten der møtte vi jo i Storbritannia, og der syns nok jeg at jeg i pressen fikk et ufortjent negativt bilde. For det var Arve Johnsen og Statoil som egentlig skulle inngått den avtalen med Storbritannia, med BP Storbritannia. Og jeg hadde før fått kritikk for at jeg hadde lagt meg borti Statoils forretningsmessige forhold. Det var ikke jeg i departementet som skulle selge noe til BP, men det var Statoil, og det sto mellom disse to selskapene. Pressen hadde skrevet – jeg husker ikke hvilken bakgrunn de hadde fra begynnelsen av – at jeg hadde liksom gått Johnsen noe i næringen. Det var jo på en måte sant, men jeg kan ikke huske at jeg la meg borti deres forretningsmessige og kommersielle tiltak. Men det ble jeg altså beskyldt for, og så var jeg jo da kanskje overforsiktig når det gjaldt Sleipner, det var et veldig prestisjefylt anlegg som Storbritannia hadde vist stor interesse for.

Og da det kom opp og traktaten og overenskomsten skulle behandles, så holdt jeg meg helt utenfor det hele og overlot til Statoil å ta debatten og diskusjonen med BP i Storbritannia.

Men så oppsto den situasjonen at det ikke ble mulig å komme fram til noe mellom de to partene. Jeg skjønnte ikke med en gang hva det egentlig dreide seg om, men etterpå ble det ganske klart at det som var bakgrunnen for at det ble så vanskelig, var at en dame ved navn Thatcher kom inn i bildet. Hun var jo ikke oljeminister, hun var statsminister i England som bekjent, men hun la seg borti det, og det varte en stund før jeg også oppdaget hva bakgrunnen var. Men bakgrunnen var den at BP ble av Høyre i England ansett som Statoil hos oss. Det var alle pigger ut når det var snakk om BP, det var statselskapet, og det ville ikke Thatcher ha noe med. Så det var hun som holdt igjen og faktisk gjorde det umulig for BP å forhandle med Statoil på vanlig måte.

Arve Johnsen kom til meg med saken, da, og så fikk jeg samtidig besøk av statssekretæren i den engelske regjering, som ville at vi skulle forhandle på regjeringsplan. Så sa jeg nei, det kan ikke jeg gjøre etter de fullmakter jeg har, det er Statoil som selger olje, ikke departementet. Og da kom det opp på regjeringshold, og der ble man enig om at når den engelske regjering krevde å få forhandlinger om det, så måtte selvfølgelig vi som departement gripe inn. Og det gjorde jeg, men det var jo helt klart på forhånd, skjønnte jeg da, at hun hadde sagt nei. Hun var så imot BP og at det skulle få større makt, og parallellen med vårt Statoil var jo der.

Så det førte til at den saken låste seg fullstendig, men allikevel brukte denne journalisten, kanskje særlig AP-journalister, da, det imot meg og sa at det er jeg som hadde ødelagt dette forhandlingsopplegget fordi jeg hadde blandet meg borti igjen, borti Statoils forretningsmessige drift, altså, noe jeg jo hadde gjort alt mitt for å holde meg helt unna. Men jeg var på besøk hos olje- og energiministeren i Storbritannia, og han var veldig lei seg, det skjønnte jeg jo. Han ba meg på middag og greier og var ikke i humør, men han måtte selvfølgelig bøye seg for den allmektige Madam Thatcher, så det var hun som avgjorde det, altså.

Jeg husker ikke nå hva den statsråden het, jeg hadde mest å gjøre med statssekretæren, en skotte, og han var jo også veldig lei seg, da. Men det var altså så langt fra å være oss i Olje- og energidepartementet, og langt fra å være meg, det var jo Thatcher som egentlig sa nei til det. Og det brakte veldig store forandringer inn i vår policy, fordi hele Sleipner var jo av oss merket til de engelske. Vi hadde jo BP på besøk også, og de var ikke i tvil om at de hadde bruk for den gassen.

Lie: Nettopp. Når det gjaldt tempoet på Troll, altså hvor fort man skulle komme i produksjon, var det jo en kompleks diskusjon. Eller noe av det komplekse lå jo i at man hadde et tynt

oljelag over, hvor Oljedirektoratet og departementets embetsverk ville ta ut oljen først, for den kunne bare tas ut mens det var trykk fra gassen. Men så var jo særlig de store kjøperlandene, også USA, veldig ivrige etter å komme i gassproduksjon så fort som mulig for å få gass til kontinentet, og også for å hindre at kontinentet ble avhengig av russisk gass til konsumformål.

Kristiansen: Dette husker jeg veldig lite av, men det var på slutten av min funksjonstid der –

Lie: Ja.

Kristiansen: Det jeg husker best, det er fordi det var min egen idé, og jeg vet ikke om den hadde vært gjennomførbar, for vi kom ikke så langt. Men som du sa, var det altså snakk om gass til kontinentet, og det hastet jo. Jeg var inne på tanken at vi kanskje skulle forsøke å samarbeide med Nederland, for der hadde de jo brukt sine gassressurser og hadde tomme – Der lå det også et nett ned mot Europa som vi kunne ha fått, i hvert fall hvis vi hadde startet opp den veien, mellomlandet gassen fra Troll i Nederland og brukt Nederlands nettverk til Europa. Den tanken hadde jeg da, men jeg tror ikke jeg kom så langt at jeg fikk prøvet den i praksis. Men det viser altså hvorledes vi tenkte i de banene, at vi måtte – Og dette med at Sleipner ikke slo til, det var også med på å presse på at vi måtte gjøre noe med olje-, med gassressursene, altså.

Lie: Ja, nettopp. Men det som var av diskusjoner i forhold til EU-land, og så USA, det var ikke noe som du oppfatter eller husker i dag som avgjørende i forhold til innfasingen av produksjonen, og hvordan man la opp grovtempoet her?

Kristiansen: Jeg kan ikke huske det. Jeg husker at USA var veldig ivrig etter at vi skulle utnytte våre ressurser snarest mulig, for det var jo situasjonen i Midtøsten som også der spilte inn. Midtøsten-landene boikottet jo leveransen til Israel, og dermed fikk USA et problem med å hjelpe Israel med ressursene. Og det husker jeg, det var altså IEEA, det internasjonale energibyrået, at jeg bakket jo opp det nettopp for å ikke gjøre seg så avhengig av Midtøsten og slett ikke av Russland.

Lie: Etter oljeprisfallet vinteren 1986, dette var jo diskusjoner som du påbegynte og Arne Øien overtok. Men der var det jo et press fra flere for å få Norge til å redusere produksjonen,

en diskusjon som har gått stadig vekk, selv om Norge står utenfor OPEC, at man ønsker at Norge skal være med på å stabilisere prisene. Jeg vet ikke hvordan du oppfattet de diskusjonene, var det bare OPEC som ønsket dette, eller kom det også noen utenifra med –

Kristiansen: Ja, der hadde vi jo påkjør fra Arbeiderpartiets folk, fra noen av dem. For der var jo forholdet det at på den ene side var OPEC veldig interessert i at vi skulle bli med i OPEC, i hvert fall for en slags sånn status som observatører innen OPEC. Og det hadde vi vel på en måte. Jeg var innkalt, som rådgiver da, til en del av OPEC-møtene, særlig til et møte i Wien, hvor jeg husker at jeg var til stede, det var etter at de hadde skiftet. Yamani var den allmektige arabiske lederen av oljeproduksjonen der og var vel far til OPEC. Han var jo i Norge hos meg et par ganger, og jeg var der nede, og han var veldig oppsatt på å få oss inn i OPEC.

For det første hadde vi da et problem med USA, for de var jo voldsomt imot det. Jeg var også hos olje- og energiministeren i Washington og snakket med ham om dette, og det er klart at fra deres side hadde det vært veldig beklagelig hvis vi hadde gått med i OPEC. Og så var det det at da ville vi ha fått et ansvar. Vi kunne ikke ha lagt opp vår produksjon, verken av gass eller olje, helt etter eget hode og etter eget behov og således også forretningsmessig riktig fra norsk side. Da måtte vi ha fulgt spillereglene i OPEC. Og videre var det jo spillereglene i OPEC, de var jo nesten ikke til stede hos de partier som opprinnelig var der, og for oss å ta på oss et ansvar for prisutviklingen, det syntes vi verken vi var store nok til eller av indrepolitiske årsaker hadde noen grunn til å gjøre.

Men det presset hadde jeg fra grupper i Arbeiderpartiet hele tiden. Særlig Einar (Førde) var jo en av dem, og den andre var Bakke, som tidligere hadde vært handelsminister i Arbeiderparti-regjeringen. Jeg husker at de knegikk meg i et Nordisk Råds møte i København, for åpen scene da, og mente det var illojalt, å ikke gå inn der og kreve at disse araberlandene skulle alene påta seg ansvaret for prisutvikling. Saken var den at hver eneste gang de var samlet til disse møtene de hadde i OPEC, og jeg var tilkalt et par ganger for å være rådgiver eller litt med på spillet, da, var det ikke sammenheng mellom den samlede virkningen av antall kvoter og den prispolitikken de la opp til. Og jeg sa at jeg hadde inntrykk av at forholdet var det at når de hadde satt kvotene og så kom hjem til sine egne politikere, så var det at – la meg si Nigeria da, det var jo en av OPEC-medlemmene også den gangen. Så sa de: ”Nja, vi fikk en altfor dårlig kvote, og det er ikke sikkert at for eksempel Saudi-Arabia holder seg til sine kvoter. Og gjør ikke de det, så spiller det ikke noen rolle om vi går litt opp.” Og så gikk de over den.

Sånn var det for de andre landene, de var veldig samstemte så lenge de satt ved bordet i Wien, for det var jo der de hadde møtene sine. Men de følte seg ikke noe forpliktet på det de hadde blitt enige om, når de kom hjem. Så ble det fullstendig forvirring, for prisene berodde jo selvfølgelig på produksjonsmengden, og siden det der ikke stemte, ble det jo aldri noe greie på det. Og for meg sto det slik at for oss å blande oss inn i det, med den lille ubetydelige produksjonen vi hadde på den tiden, det ville vært aldeles meningsløst. Men trykket fra en del – det skjedde nok ved at de som fra Arbeiderpartiets side trykket på den veien, gjorde det like mye av animositet overfor USA som det var av pliktfølelse overfor disse oljeproduserende landene. For USA var tydelig interessert i at vi holdt oss utenom.

Lie: Ja, nettopp, nettopp. Men diskusjonen omkring forholdet til OPEC, det var særlig etter prisfallet i 1986 at det var et stort spørsmål.

Kristiansen: Etter?

Lie: Etter prisfallet i 1986.

Kristiansen: Ja.

Lie: Før det så var vel ikke det –

Kristiansen: Nei, det husker jeg ikke spesielt, men det er nok riktig som du sier, at det førte til den sterkeste reaksjonen.

Lie: Når det gjaldt konsesjonsspørsmål rent allment, er det vel mitt inntrykk at det var mye større ro rundt sånne spørsmål da du gikk ut enn da du kom inn, for å si det sånn. Man hadde forholdet til Statoil, så hadde man jo Mongstad-saken, som var problematisk. Men ellers når det gjaldt sokkelpolitikken, begynte ting å falle på plass, og –

Kristiansen: Ja, det er klart.

Lie: Og de partipolitiske skillelinjene ble mindre markante der.

Kristiansen: Nei, som jeg vel sa i stad, årsaken til at jeg fikk gjennom det med Mongstad, var jo at Høyre på Vestlandet var veldig interessert i at, av distriktspolitiske grunner – og jeg må si det at jeg også hadde veldig syn for det – at ikke alt gikk til Stavanger og Rogaland, men at det også lenger oppover kysten var – Og jeg hadde faktisk tanke på å gjøre Ålesund til en sånn oljebase, noe på linje med resten av [utydelig ord, **telleverkstand:** 00.41.04]. Det ble det ikke noe mer av fordi fiskerne på Sunnmøre var jo ikke interessert, de heller, i å skape for mye oljevirkosomhet der oppe, den gangen.

Lie: Nettopp. Et siste spørsmål til slutt, men det er til gjengjeld veldig stort. Det er jo en del som har drevet og studert oljeøkonomier, altså land som har fått en oljesektor som er svært stor i forhold til resten av økonomien. Og Norge skiller seg ut fordi det er det eneste demokratiske land som har kommet i en slik situasjon, og det eneste land som har kommet inn i de nyere tider og greid det på en eller annen måte. Altså, man har jo andre land som har fått like mye olje i forhold til økonomien, Venezuela, Nigeria og en del sånne, som ikke har greid det, må man kunne si. Nederland på 1960-tallet greide jo heller ikke å håndtere inntektene, altså, derav hollandsk syke og sånn.

Men på en måte får man jo inntrykk av at man har greid å håndtere det ganske bra i Norge, tross alt. Altså, man har hatt en offentlig utgiftssekk som har vært sterk, men innenfor visse rammer, og man har hatt nokså stor enighet, til tross for mye av det vi har diskutert. Og korrupsjonsproblematikk som man har sett i en del andre land, har det jo ikke vært mye av, litt rundt Statoil, men ikke når det gjelder det politiske miljø. Men jeg vet ikke hvilket syn du har på det, om du har reflektert over hvilke påkjenninger oljen har stilt det politiske system overfor, og hvordan man har håndtert det.

Kristiansen: Ja, som jeg sa for litt siden, så var vi jo veldig oppmerksomme på det at oljevirkosomheten skulle ikke bli den eneste høna i kurven. Vi skulle forsøke oss med innflytelse og nyttiggjøre oss den. Jeg var i Kina blant annet, da var vi opptatt av at leveranseindustrien til oljevirkosomheten, at den skulle vi fokusere på, og da hadde jo vi allerede oppnådd å få en del firmaer som kunne levere utstyr til oljevirkosomheten, og som hadde satt seg inn i den. Men så fikk vi spørsmål fra Kina om å hjelpe dem, for de trodde at de skulle finne mye olje ute i Det kinesiske hav. Og det var da i grunnen Arve Johnsen som hadde startet opp det, og ambisjonen fra norsk side var at vi skulle hjelpe dem. Vi tok inn en

del ingeniører og sånn fra Kina, lærte dem opp og lot dem få arbeide i oljeindustrien her. Så skulle vi til gjengjeld få levere fra vår leveranseindustri til det som Kina satte i gang.

Men der gjorde vi jo regning uten vert, altså. Jeg var der nede med en svær delegasjon. Da viste det seg at Kina hadde stikk motsatt oppfatning. Når vi hadde hjulpet dem og deres ingeniører, skulle vi også bestille leveranse fra Kina. Og der var det jo et system som ikke var til å rokke, så der oppnådde vi ikke det vi egentlig hadde tenkt, men vi var inne på de tankene. Ellers var det vel slik på en måte at næringslivet her var jo ikke – for å si det pent da – ikke ukjent med statlige inngrep og styring. Slik at da vi kom i denne situasjonen, var det kanskje lettere for oss ut fra den generelle holdningen vi var vant til tidligere, å tilpasse oss den nye situasjonen. Jeg kan tenke meg at det særlig i forhold til det du nevnte med, ja, Nigeria og på amerikansk side, Venezuela og så videre, var det som spilte inn.

Jeg husker jeg hadde et møte med oljeministeren i Venezuela, jeg tror det måtte ha vært det. Han var da valgt til formann i OPEC etter Yamani, og han gikk veldig sterkt inn på meg for å få meg til å stille meg villig til å komme inn i OPEC og ta noe ansvar. Antakelig var det slik at han hadde sine problemer på hjemmebane. Vi snakket da oss to imellom, det var ingen andre til stede, og så sa han: ”Du skjønner det at det er jo Saudi-Arabia som bestemmer, jeg betyr ingen ting. Jeg har ikke noe mandat, det er Saudi-Arabia som bestemmer dette her, og vi vil veldig gjerne ha også Norge med da for liksom å få en motvekt, størst mulig motvekt mot denne saudiarabiske dominansen, altså”. Og jeg skjønnte jo hans synspunkt, men fra min side sett var jo det nettopp en bekreftelse på at det var ikke noe særlig innflytelse å få, selv om vi gikk inn i OPEC. Saudi-Arabia var jo så overmektig at den ene eller de to prosentene av oljeproduksjonen som vi hadde – det var kanskje litt mer vi hadde på den tiden – det var en dråpe i havet i forhold til de store mengder som ble produsert i Midtøsten.

Lie: Nei, det er utmerket. Jeg lurer på om vi skal sette en sånn olje- og energistrek foreløpig og så eventuelt komme tilbake til ting. Jeg vet ikke om det er noe fra den perioden som du mener burde vært nevnt, men som vi ikke har vært innom?

Kristiansen: Nei, jeg tror vi har vært innom det aller viktigste, jeg. Gassen – Hydro var langt framme når det gjaldt å utvikle gassfeltene i Qatar. Jeg var også der nede i den anledning, og der hadde de nok store tanker om hva de kunne bringe til. Qatar ligger jo nesten oppå ei svær boble av gass, men det har jo ikke noen mulighet for avsetning og for transport til andre land, foreløpig da. Det var jo en av de tingene som også kom opp i den gassdebatten.

Lie: Ja, du har kanskje fått det med, de har jo akkurat vedtatt å bygge et aluminiumsverk hvor de skal eie halvparten, totalsum på 20 milliarder, som da skal ligge i Qatar og som da drives av kraft fra et gasskraftverk som er hentet fra Qatar.

Kristiansen: Ja. Ja. Han truet med det, han emiren eller hva han var. ”Nei,” sa jeg, her måtte vi være snille gutter, for han hadde så mye gass at det skulle han oversvømme Amerika med og ta hele markedet fra oss.

Myhre: Vi kunne kanskje prøve å si litte grann om noe som vi bare indirekte har vært inne på, nemlig politikerrollen og dens endringer. Siden, du kom jo med i Kristelig Folkepartis styre på 1950-tallet, men rikspolitiker i betydningen i mediernes søkelys var du vel kanskje ikke før på 1960-tallet.

Kristiansen: Nei, det kan stemme det. Jeg kom inn i kommunestyret på Nesodden i en- eller treogfemti, men ble valgt til viseformann i partiet litt tidligere kanskje. Men det er riktig som du sier, at det var først på 1960-tallet, i 1963, da Lyng-regjeringen ble dannet, at jeg fikk forespørsel fra Bondevik den eldre om jeg kunne bli statssekretær hos ham, for han ble jo sosialminister i Lyng-regjeringen. Da var jeg akkurat blitt direktør ved NSB og hadde satt i gang en stor sanering av toggangen og rasjonalisering i den forbindelse, så jeg måtte si at det kunne jeg ikke løpe fra nå. Da husker jeg Bondevik sa: ”Nei, men det vil eg ikkje rå deg til, heller, for dette her kommer ikke til å vare mer enn 14 dager.” Og det hadde han rett i, men det var liksom første gang jeg var noe særlig ute på det lands- og rikspolitiske planet, da.

Myhre: Ja, nøyaktig når er ikke så viktig, men du har jo vært med veldig lenge på ulike nivåer og ulike arenaer. Og det var litt spørsmål om politikerrollen; hvor mye i fred man kan få jobbe, hvor mye man må stille opp for mediene, hvor mye man er utsatt for mediene, den type ting. Hvorvidt det har forandret seg de siste tredve årene, eller så. Det har det jo åpenbart, men på hvilken måte vil du si at du –?

Kristiansen: Ja, vi syntes jo i den tid at mediene hadde veldig stor innflytelse allerede da, men det er jo ikke tvil om at utviklingen har gått i retning av å styrke mediernes –, og ikke minst fordi at et nytt medium, nemlig TV, har kommet inn i bildet. Det kjente jo ikke vi noe særlig til, den gangen. Det var begynt da jeg var, det var jo det, men det var jo radio til å begynne med.

Min første opptreden i massemedia var vel i slutten av 1950, begynnelsen av 1960-årene, hvor jeg fikk som oppgave å møte Kommunistpartiet og vi satte meg på det. Som sagt, vi syntes jo at vi tok mye hensyn til pressen og til massemediene da, men det har jo utviklet seg til mye mer enn det senere, slik at pressens påvirkningsmuligheter – og det ser man jo av de debattene som foregår nå, og som har foregått i lengre tid, at mye av det har man jo inntrykk av blir avgjort i disse mediedebattene. Politikerne blir så utsatt for press at de kanskje sier ett ord, eller kanskje to–tre, mer enn de burde. Og så sitter de der, og saken er kommet i en helt ny stilling på grunn av den eksterne debatten, altså. Det er forhold som selvfølgelig var til stede også for tredivet år siden, men ikke på langt nær så mye, sånn jeg oppfatter det.

Myhre: Vil du føle at man må være mer taktisk i sine uttalelser, sånn medietaktisk over tid, altså, på 1990-tallet enn 1970-tallet?

Kristiansen: Ja, det tror jeg nok jeg vil si er nødvendig. Den gangen var jo ikke dette så – det gikk over radio, det satt ikke igjen. Men det å sette en formann i et parti eller noe sånt, stå fram på skjermen, altså, og gjøre det – Jeg tror menigmann mener at det avgjøres der. Da har han tatt en avgjørelse. Det at det senere er oppe i Stortinget og i andre fora, det tror jeg ikke det er alle som er oppmerksomme på. Det gir selvfølgelig deltakelse i disse medieforestillingene en veldig –

Og så er det andre ting som da spiller inn. Jeg husker særlig en ting fra den overgangen, og det var jo ingen innen våre kretser og vel langt ut over det som var så populær i massemediene som Erling Wikborg. Han mestret radiomediet, til og med Hambro måtte jo – Jeg husker et år vi snakket om familiepolitikk, og Wikborg tok med en gang våre synspunkter og gikk inn på kjøkkenet, så å si, og så sier Hambro: ”Ja, men nu får vi være ferdige med de detaljene og gå over til den virkelige politikk.” Og da satt jo Wikborg og sa: ”Virkelig politikk, hadde det vært mannfolka som hadde måttet stelle på kjøkkenet, så hadde det vært innført maskiner for lenge siden.” Og den satt, men så opplevde vi da de gikk over – Og Bent Røiseland, han var jo ikke populær, han hakka og stamma i radio og nådde ikke fram, liksom. Jeg var jo ute og holdt foredrag, for jeg var ikke noe særlig med på det store kjøret, men sånn merket vi forholdet.

Da så massemediet fjernsynet kom, ble det snudd helt rundt. Wikborg mistet totalt taket fordi man syntes han så både arrogant og litt sånn hoven ut, og det gikk ikke inn, mens han der lille Bent Røiseland, som jeg forresten har et veldig godt forhold til, han vant jo

scenen så det smalt, altså, for han hakket og stammet og smilte og hadde ikke noe manuskript en gang. Det merket vi veldig godt, altså, hvorledes det slo ut til fordel for Venstre den gangen.

Myhre: Vi snakket i stad om, i pausen ikke sant, hvordan Erna Solberg virker nokså avslappet, tar ting, mens Åslaug Haga virker veldig innbitt sånn i inntrykk. Men det er kanskje uavhengig av hva de sier på en måte, litte grann i alle fall –

Kristiansen: Jo, men jeg tror kanskje at den måten de opptrer på, særlig i fjernsynet, har like stor betydning som meningene deres altså. Det er jo faren ved fjernsynet at man hefter seg ved den ytre rammen og ved om man kan sjarmere ved sine uttalelser og sånn. Faren er jo der at selve det viktigste elementet blir borte.

Myhre: Men hvis vi snakker for eksempel om politikerrollen og arbeidsro. Nå har ikke du vært statsråd mer enn én periode, for så vidt, så du kan ikke sånn sett sammenligne. Men hvordan opplevde du det?

Kristiansen: Jo, jeg tror at det der kanskje får den aller største virkningen av dette jeg sier. Man føler at avgjørelsen treffes nesten da når en statsråd – han som er ansvarlig for et område – sier en ting der, så selv om han reserverer seg noe med at dette er en proposisjon eller dette skal inn i Stortinget og sånn, så har man inntrykk av at det han sier i massemediene, har en langt større virkning enn tidligere, og at den som sier det, også må regne med det. Før måtte statsråden være lojal overfor Stortinget og passe på at det han sa, jo var i samsvar med Stortingets syn. Men i dag er det også det elementet at han også må se om han er i takt med det han selv har sagt i fjernsynet.

Myhre: Sånn at når man nå må være så mange steder, så betyr det at du blir avhengig av å ha andre folk til å skrive ting for deg?

Kristiansen: Ja, det kan nok være. Og så er det med på å styrke akkurat det jeg nå sier som en fare ved det hele, at man er mer opptatt av den ytre ramme, av den måten man tar imot folk på, den måten man uttaler seg på, klapper barn på hodet og så videre. For man ser dette, og så får det en langt større påvirkningskraft enn det hadde tidligere, som jeg ser det.

Myhre: Er det noen partier som tjener på det i forhold til andre?

Kristiansen: Det kommer an på hvem de til enhver tid har som representant. I vårt parti får vi vel nå et formannsskifte. Det er jo ingen tvil om etter min oppfatning at det for vårt parti i hvert fall er ingen andre av dem som var nevnt som kandidater, som kunne måle seg med Høybråten i det å ta opp en debatt med en Jagland, med en leder for Arbeiderpartiet og ikke minst lederen for SV og så videre, enn han. Jeg tror de andre kandidatene ble borte nettopp av den grunn at man fryktet at de ville ikke kunne make å ta opp hansken med disse. Og det er for så vidt ikke så galt, det. Det tyder jo på at man legger også vekt på de argumentene som blir brukt, altså. Og det er vel for så vidt positivt. Nå tenker jeg bare høyt. Men som sagt, jeg tror nok at hvilken innflytelse vedkommende forutsettes å få på massemedieopptreden, spiller en rolle for hvem man velger til formenn, og hvem man velger til disse utsatte stillingene, jamfør det jeg sa om Bent Røiseland og Wikborg.

Danielsen: Hvis jeg kan komme inn med noe som i forlengelse av dette går litt på politikken form, men også på hva man oppfatter som politikken anliggende, altså hvilke områder politikerne engasjerer seg på og ikke. Disse forandringene som vi knytter til tiden rundt 1980, som blant annet går ut på en avvikling av offentlig styring i større grad enn før, deregulering av rentepolitikken og slike ting, det betyr jo at politikerne i en forstand har færre styringsmidler enn tidligere. Jeg lurte på om du kunne si noe om hvilken betydning det har hatt for politikerrollen, det er det første spørsmålet mitt.

Kristiansen: Hva mener du med at de har færre virkemidler?

Danielsen: Ja, altså når renten ikke lenger skal fastsettes politisk, for eksempel – Når du, som du var inne på i stad, ikke ønsket å spille en så aktiv rolle i forhold til Statoil, og Thatchers ståsted og hennes syn på BP og de tingene som du var inne på. Altså, det må jo ligge en forandring av måten å jobbe politisk på i forlengelsen av slike ting? Og den andre tingen jeg lurer litt på, er politikernes rolle nettopp ved disse beslutningene. Er det noe som ble gjennomført fordi man ønsket å gjennomføre det, altså var det resultatet av ideologiske overveielser og partiprogrammer, eller følte man et trykk utenfra om å legge om politikken i den retningen?

Kristiansen: Ja, det kan nok hende man følte et trykk utenfra. Men her kommer det også et

annet forhold inn i bildet, nemlig hvilken betydning det administrative apparatet har. Og det tror jeg nok er klart at den utviklingen vi nå ser, fører til at de som sitter der som bakmenn, har kanskje en større påvirkningsmulighet enn de hadde tidligere. Det er fordi politikerne blir så opptatt av detaljspørsmål at de i møter og i massemedier faller tilbake på utredninger som er gitt av embetsmennene. Det er vel stort sett en fordel kanskje for en politiker, fordi han da behøver ikke gå så mye inn i detaljene. Men på en annen side er det klart at det at embetsverket får større påvirkningsmulighet, er jo ikke akkurat en demokratiseringsprosess. Men så, kanskje det forholdet er sterkere enn det du var inne på, nemlig at ytre omstendigheter tvinger politikerne til å endre oppfatning. Men det du sa, det er jo riktig for så vidt som at når politikerne må stå til svare på så mange fronter, så svekkes kanskje deres evne til å vurdere dem mot hverandre, og da blir det mye trykk utenfra, også fra embetsverket, som er med på å forme politikken.

Danielsen: Men det å gi slipp på noen av de gamle styringsmidlene, det kan jo oppfattes som at man gir fra seg noe av den makten man tradisjonelt har hatt som politiker. Opplevde dere det på den måten?

Kristiansen: Ja, det kan nok hende det. På den annen side vil jeg ikke si at alt er politikk, som jo enkelte har uttrykt det. Men politikken har blitt så omfattende at man er nødt til å delegerer i en viss grad. Jeg var en gang i tiden, jeg husker ikke når, medlem av et utvalg som skulle se på muligheten for å avlaste statsråden ved å la statssekretæren få et større ansvar. For eksempel kunne statssekretæren svare i departementet på spørsmål som ble stilt til statsråd. Og jeg for min del kan vel mene at jeg var litt påvirket av at jeg selv nylig hadde vært statssekretær. Men det var Gundersen, tidligere statsråd Gundersen i Arbeiderparitet, som jeg tror var formann, så var det Guttorm Hansen, og så var det meg. Jeg tror ikke det var flere enn vi tre da. Guttorm gikk sterkt imot meg der, jeg mente at det er mange spørsmål som kommer opp i Stortinget som er av så liten betydning for allmennheten i sin helhet at det er ikke meningen – og jeg snakket ut fra min erfaring i Sosialdepartementet – at det er meningsløst å tvinge en statsråd til å gå ut fra departementet og fra saker av mye større betydning og så ned og svare på et tulle spørsmål – unnskyld uttrykket – i Stortinget, og som hadde liten betydning i hvert fall.

Da må en statssekretær kunne få lov til å gjøre det, men selvfølgelig måtte jo statsråden avgjøre hvilke spørsmål og på hvilke felt en slik adgang skulle benyttes. Men i hvert fall Guttorm gikk imot meg, og jeg tror vel også han fikk med seg Gundersen, da. Jeg så

jo motargumentene at konstitusjonelt ville det bryte ned noe av respekten for Stortinget at man kunne sende en stakkars statssekretær til å svare på det, og det var en nedvurdering av betydningen av det spørsmålet som vedkommende stortingsrepresentant fant det riktig å ta opp. Så det er så.

Men jeg tror at kanskje er ikke den debatten slutt ennå. At den vil komme igjen, i de fleste land er det jo åpnet adgang til det. Og mye av det som nå kommer fram – jeg syns nok denne spørretimen da den nåværende landbruksministeren skulle svare på hvorledes eggproduksjonen skulle økes, og så svarte han med å si: ”Jo, hver nordmann skal ha sin høne.” [Latter] Det var et eksempel på det jeg hadde i tankene den gangen altså, at spørsmål av den art måtte en statssekretær kunne gå og svare på. Men igjen da, respekten for Stortinget, mente man altså da. Og Guttorm var jo stortingspresident og så ikke andre standpunkter enn det, etter min oppfatning. Men jeg syns selv jeg hadde litt bredere erfaringsbakgrunn her, og jeg tror nok kanskje det nå etter hvert vil tvinge seg fram, altså.

Danielsen: Hvis vi kan la det med politikerrollen ligge litt, eller er det flere spørsmål?

Myhre: Nei.

Danielsen: Nei. Fordi da kan jeg tenke meg å komme tilbake til – du var jo inne på Margaret Thatcher. Noe av det som skjer fram mot valget i Norge i 1981, er den såkalte høyrebølgen. Ved valget i 1977 er det jo én stemmes overvekt til den ikke-borgerlige siden, og de borgerlige partiene satset jo veldig på et stortingsflertall den gang. De klarte det ikke, men får det til i 1981, først og fremst fordi Høyre har en voldsom framgang. Og som vi var inne på i stad, er nok det noe av bakgrunnen for at man førte en mer offensiv politikk enn man hadde gjort i borgerlige regjeringer tidligere. Men jeg lurer litt på idégrunnlaget bak høyrebølgen og dermed bak politikken som blir ført, hva som er bakgrunnen for det – altså om den høyrebølgen vi ser i Norge tidlig på 1980-tallet, er betinget av indre norske forhold, eller om det henger sammen med lignende ting internasjonalt? Er det tilfeldig at vi får en høyrebølge i Norge, samtidig som vi får Reagan og Thatcher, eller er det en sammenheng?

Kristiansen: Ja, det kan nok være en sammenheng, men jeg er ikke helt sikker. Hvis vi tar den nåværende situasjonen, så var det jo slik at sosialdemokratene har ledelsen i Tyskland, Sverige, Norge, Storbritannia og vel også i Frankrike. Og så løper det altså ut på den måten at – ja, det går jo ikke bra på noen av disse stedene, og det har jeg jo vanskelig for ikke å se at

det må ha en generell bakgrunn. Hvis du går ned i konkrete forhold, vil du se at det er ulike hensyn som fører fram til dette. Men alle sammen går i retning av svekkelse av sosialdemokratiet, og da må man jo spørre seg om det kanskje er en fellesnevner her. Men akkurat hva den går ut på –

På 1980-tallet tror jeg at for Høyres vedkommende skyldtes det nesten utelukkende at de da stilte seg i spissen for en samarbeidspolitikk på høyresiden, altså, på den borgerlige siden, som møtte et ønske fra store deler av befolkningen, og at det var utslagsgivende da. I andre tilfeller er det klart at EU-saken har spilt en stor rolle hos oss for det utslaget det har fått ved valgene, det er vel ikke godt å lete etter noe ensidig resultat av det. For oss var det altså ved valget i 1981, også med det relativt gode valg vi fikk da. Det hadde forbindelse med – jeg får vel tro at blant annet den linjen jeg la meg på da med samarbeid, ble forstått. Men ellers å finne en samlende faktor for Storbritannia og Frankrike i dag, som vel fører en ulik politikk på mange områder, at det er noe felles, det er ikke helt enkelt å se.

Danielsen: Nei. Men nå har vi nevnt høyrebølgen – altså hvordan artet høyrebølgen seg sett fra KrF? Ved valget i 1981 gikk jo dere noe tilbake sammenlignet med 1977, men samtidig åpnet det jo opp for å sikre i hvert fall deltakelse i en flertallsregjering.

Kristiansen: Ja, du tenker på KrF?

Danielsen: Ja, hvordan opplevde dere situasjonen i 1981?

Kristiansen: Ja, jeg er stygt redd for at i den forbindelse spilte det en nokså stor rolle at vi satset på en politikk som helt klart førte i en annen retning enn det velgermassene ønsket, nemlig på samarbeidsspørsmålet. Man hadde fått nok av Gro Harlem og hennes regjering og det den sto for, og da var det Høyre som sto fram med det mest vidtgående samarbeidsprogrammet. Vi fikk nok lide litt under at vi ikke var villig til det. Og det kom av ulikt syn på abortspørsmålet som var underliggende her. Mange av dem som syntes at vi sto altfor ensidig på akkurat det spørsmålet, de gikk til Høyre. For de ville ha en ny regjeringsdannelse. Det er i hvert fall sånn oppfattet jeg det.

Danielsen: Hvis vi da hopper noen år fram, til 1983 og til dannelsen av Willochs andre regjering, så er det jo nevnt flere steder – jeg vet ikke om det er noe hold i det, eller om det er spekulasjoner fra folk som står på utsiden –, men det blir jo nevnt i noen sammenhenger at du

muligens var påtenkt som utenriksminister i den regjeringen. Men at du av forskjellige grunner, blant annet Midtøsten-spørsmålet, ikke var ønsket som utenriksminister av blant andre Willoch.

Kristiansen: Ja, jeg kan godt si noe om det, fordi det er riktig at jeg hadde jo da i foregående periode vært formann i utenrikskomiteen, og det var da helt naturlig at vi gjorde krav på den. Jeg mente i hvert fall at vi måtte stå sterkt også av den grunn at alternativet var jo det som egentlig da til syvende og sist ble valgt, nemlig at Høyre fikk både statsministerstillingen, finansministerstillingen og utenriksministerstillingen. Men det hadde de ikke noe krav på på noen måte, og det styrket jo Høyres stilling i regjeringen. Og da må jeg også si det som det er, at jeg sa fra til min kombattant i den regjeringsdrøftelsen, nemlig Kjell Magne, at den saken ville ikke jeg ta opp siden det er meg det gjelder. Den må du føre, for vi hadde jo helt klart krav på utenriksministerstillingen.

Nå vet ikke jeg alt som foregikk mellom Willoch og Kjell Magne i den saken, men jeg har en mistanke om at Kjell Magne ikke kjørte den noe så særlig sterkt fram av forskjellige grunner, interne partigrunner. Og jeg hadde heller ikke noen særlig forhåpninger om det, for å si det akkurat som det er. Willochs motargument var hele tiden at jeg var for Israel-vennlig og ville bli en belastning for regjeringen. Det var selvfølgelig ikke noe godt saklig argument, men han hadde jo noen poenger der som ikke jeg heller så bort fra. En annen ting var det – og det var noe av det nokså avgjørende for meg – at det hadde ført til at Stray måtte gå av. Og ikke minst i Midtøsten-spørsmålet var det jo ingen annen i Høyre som var så på linje med meg som Stray. Og av disse grunnene og fordi jeg hadde jo såpass selvkritikk at jeg tilla også Willochs argument vekt, så kjørte ikke jeg for min del – jeg kunne sikkert ha oppnådd noe der ved å kjøre veldig hardt. Men jeg følte jo som sagt også og innså da at jeg selv ville få problemer med å ta utenriksministerstillingen. Men det skulle jeg ha klart. Som forholdet var – når Willoch var så sterkt imot, Kjell Magne kjørte med stor forsiktighet fram og jeg la jo litt i det, og jeg dessuten hadde svekket regjeringens holdning i det spørsmålet ved at Stray hadde gått bort – så gjorde ikke jeg noe stor sak av det.

Willoch ville da først ha meg som forsvarsminister. Det ville jo ikke blitt godtatt i partiet, i mitt parti, forsvarsministerstillingen sto ikke særlig høyt i kurs der. Jeg kunne kanskje ha tenkt meg det, og for Willoch var nok det, tror jeg, at han kanskje så det som en god erstatning for utenriksministerstillingen. Men jeg syntes nok at olje- og energiministerstillingen allikevel var en bedre erstatning, og sånn ble det da.

Danielsen: Men hvis vi ser bort fra om det er et godt argument eller ikke, hvis vi ser bort fra det som dreier seg om synet på Israel, og ser på andre utenrikspolitiske spørsmål, er det noen områder der du ville vært i konflikt med det som Svenn Stray, for eksempel –

Kristiansen: Nå husker jo ikke jeg alle saker som var oppe der. Det som kanskje var viktigst for oss i den stillingen, var jo u-hjelpsaker, da, som jeg hadde fått større innflytelse på og kanskje hatt en annen innstilling til. Nå fikk vi jo ministeren for u-hjelpen, men også utenriksministeren har jo en veldig sterk påvirkningsmulighet der. At vi fikk denne posten, og det var jo selvfølgelig også, vi måtte ha en kvinne, og det ble altså Reidun Brusletten. Det var vel forresten en litt spesiell minis –

Når man skal fordele ministerstillingene mellom fire partier, er det veldig mange hensyn som spiller inn også. Det er distriktshensyn, det er politisk farge, selvfølgelig, det er distrikter, og det er også tilhørighet til religiøse samfunn og så videre som spiller inn. Og vi hadde i partiet veldig mange dyktige kvinner som jeg blant annet foreslo. De fleste var da i sentralstyret for kvinneorganisasjonen vår. Men så skal det godtas, da, av de tre andre partiene, og da er det veldig trangt om plassen ofte. Det skal noe til å finne en da som svarer til alle krav som de stiller. Men så kjente jeg Reidun Brusletten godt – hun var lærer på Nesodden i sin tid – og foreslo henne, og nesten til vår forbauselse gikk alle de andre partiene med på det. Hun var fra et distrikt. Ja, så jeg ringte til henne, og da var hun innlagt på sykehuset på Voss for en operasjon i benet. Det visste ikke jeg om, men det var jo sent på natta, så jeg tok henne bokstavelig talt på senga, altså. Vi hadde litt moro av det, for hun hadde nettopp gjennomgått operasjonen, og så spurte hun da jeg ringte, jeg hørte hun sukket tungt: ”Tror du jeg klarer det, da, Kåre?” Så sa jeg: ”Jeg kjenner deg så godt, du har bein i nesa og vil kunne klare det, og vi skal hjelpe deg alt vi kan.” Og så ble det henne.

Men det var vel kanskje det området hvor jeg som utenriksminister kunne ha gjort det noe annerledes og gjort en mer positiv politikk sett ut fra vårt program. Ellers var jo Stray og jeg veldig mye på linje i disse spørsmål. Men så er det jo det at det er ikke bare det du gjør på området. Det er også det at partiet dekker en stilling, det har en viss partipolitisk effekt. Og det var kanskje det som for meg hadde vært det viktigste. Men som sagt, jeg la meg egentlig ikke noe særlig borti den diskusjonen som gjaldt min person altså – av de årsaker jeg nå har nevnt.

Danielsen: Men hva med synet på NATO, for eksempel? Er det – ikke nødvendigvis mellom deg personlig og Stray, men forholdet KrF–Høyre – er det –

Kristiansen: Ja, der ville jeg nok hatt større vanskeligheter med partiet mitt enn med Stray, for Stray og jeg var veldig på linje. Jeg var jo ikke i tvil om at vi måtte forsøke å spille en aktiv rolle innen NATO, men i mitt eget parti var det nok kanskje – det har jo vært visse isolasjonistiske tendenser, ikke minst på Vestlandet. Så det hadde jeg nok fått føle. Men jeg tror tross alt at storparten av velgerne hadde satt pris på at jeg hadde gått inn i den stillingen, og for de fleste, kanskje, var det nettopp forholdet til Israel som for dem var avgjørende.

Danielsen: Jeg kan tenke meg å komme, om et lite øyeblikk, tilbake til det som går på opprettelsen av bistand. Men siden du nevnte det med forholdet til Israel, i mappen er det nevnt dette med Israels venner på Stortinget.

Kristiansen: Ja.

Danielsen: Og spørsmålet reises om hvilken innflytelse den organisasjonen hadde på norsk utenrikspolitikk og norsk politikk overfor Midtøsten. Kunne du si litt om det?

Kristiansen: Ja, det var vel i begynnelsen av 1970-årene vi dannet den organisasjonen, og det var etter et påtrykk fra fransk politisk hold. En general som var med i parlamentet i Frankrike, skrev til meg om det. Og det som står om innflytelse, så må jeg si at vi regner jo med at vi hadde stor innflytelse en stund, det var faktisk flertall i Stortinget for medlemmer av den organisasjonen. Det var jo nesten ikke til å tro, da, at det hadde gått. Men bakgrunnen, når det gikk suksessivt tilbake, så skyldtes jo det særlig ett år, nemlig 1982. For det første, i 1982, måtte det sosialdemokratiske partiet i Israel gi fra seg makten. Det var Begin som da overtok. Og da kjølnet iveren. Vi hadde i denne organisasjonen mange arbeiderpartifolk med oss, fordi Haakon Lie hadde jo en veldig innflytelse i Arbeiderpartiet på den tiden, og han var jo bestevenner både med Ben-Gurion og med hun –

Myhre: Golda Meir?

Kristiansen: Ja, og alle disse store karene der nede. Men da det taket glapp, da det ble Begin som overtok der nede, så kjølnet interessen, og etter hvert falt da flere og flere av lasset av

arbeiderpartifolk. Og så kom den andre begivenheten i 1982, nemlig Israels innmarsj i Libanon. Den og massakrene i disse to leirene gjorde jo at det ble lettere for dem som allerede var kjølnet noe, å gå ut av organisasjonen. Jeg gikk jo da ut av Stortinget i perioden 1973 til 1978, og da jeg kom tilbake igjen en periode senere, var det veldig dårlig fatt. De hadde ikke hatt noe særlig møter eller konstitusjoner av den gruppen, og jeg tok da det opp igjen og fikk det på bena igjen. Vi hadde faktisk en ordning slik at vi hadde spørretime hver onsdag, og en gang imellom gjorde jeg spørretimen til en spørretime om Midtøsten. Men jeg oppdaget at det begynte å bli vanskelig å få gjennomslag for det, fordi selv de i mitt eget parti og siden alle de andre som sto igjen i den organisasjonen, var veldig lite villige til å ta på seg det å gå ut med spørsmål. Så jeg måtte faktisk drive en slags seminarvirksomhet på forhånd og fordele spørsmålene og så gjennomgå hva vil du si hvis du får det svaret og så videre. For det viste seg at den var blitt så komplisert situasjonen der nede at det var mange som ikke torde å begi seg utpå og spørre utenriksministeren, for de var ikke riktig sikre på om de hadde oversikt over alle komplikasjoner ved situasjonen. Men det kom på bena igjen, og i dag eksisterer den fremdeles. Men det er vel ikke noen tvil om at det er Kristelig Folkeparti og Fremskrittspartiet som har flest medlemmer av den organisasjonen.

Danielsen: Hvordan, er den stramt organisert eller er den mer et løst nettverk?

Kristiansen: Nei, det er vel ikke noe – den står ferdig til å ta opp dette hvis det er skjedd ting der nede som går på tvers av det vi står for tidligere, og som særlig vårt parti, da, er tvilende til. Så tar man opp det som spørsmål, og man kan sende skriv til utenriksministeren, til regjeringen, og det har jeg gjort i flere tilfeller.

Lie: Jeg kunne tenke meg å spørre om noe i forbindelse med forrige spørsmål, utenriksministerspørsmålet. Du nevnte så vidt, og det har jo vært framme i noen spekulasjoner tidligere også, at Kjell Magne (Bondevik) kanskje ikke var så opptatt av at du skulle bli utenriksminister første gang. Men hva var det som lå i det? Var det posisjonen, eller var det mer posisjonene i partiet?

Kristiansen: Det blir bare gjetninger fra min side også, men jeg hadde vel følelsen av kanskje at det for ham – eller ikke han var voldsomt pro Israel på den tiden og har vel aldri vært så engasjert i det spørsmålet som jeg var. Han hadde nok også noen av Willochs bekymringer for

at det ville komme til, også for partiet KrF, å bli et vanskelig dilemma hvis jeg hadde tatt utenriksministerstillingen. Og kanskje har det spilt en rolle, jeg vet ikke, men at utenriksministerstillingen, den er jo liksom litt over statsrådplanet. Ja, og det førte i hvert fall den gang automatisk til at du ble statsministerens stedfortreder.

Lie: Ja.

Kristiansen: Ja. Og kanskje det har spilt litt rolle, han var jo da formann for partiet og innså seg ansvar, kanskje, at det var riktigst at han var stedfortreder, og det ble han jo senere. Det var en tid at under regjeringen Willoch, det var etter valget i 1985, da var det vel litt murring i Senterpartiet. Da ga Willoch etter for kravet fra Senterpartiet om å gi Senterpartiet en ministerstilling til, og da ble murringen overført til Kristelig Folkeparti, som syntes at vi da burde hatt en ekstra. Men det var vanskeligere for oss, og vi hadde ikke gått fram ved valget, så vi hadde ikke så gode argumenter.

Men Willoch innså jo – han var ganske flink sånn i det taktiske spillet – så han visste jo hva som beveget seg under overflaten. Og da gjorde han, han opprettet for første gang i vår parlamentariske historie en av statsrådene til statsministerens stedfortreder. Og det ble da Kjell Magne. Så også det med stedfortrederstillingen spilte da antakelig en rolle. Jeg hadde litt moro av det med stedfortreder, for det var en journalist som i restauranten i Stortinget hadde et ganske infernalsk spørsmål til Willoch da han hadde gått inn for å opprette en stedfortreder for statsministeren. ”Hva ligger det i det?” sa han. ”Er det en mann som skal gjøre fortred i statsministerens sted?” Jeg kunne ikke le av det den gangen for den journalisten som framsatte det, var min sønn. [Latter] Men jeg syntes det var et godt spørsmål.

Danielsen: Hvis vi da går tilbake til det som du var inne på, nemlig opprettelsen av Bistandsdepartementet og med Brusletten som den første statsråden. Bistand og u-hjelpspolitik er jo noe som har vært en veldig sentral sak for KrF, så jeg lurer på om du kan si litt om bakgrunnen for opprettelsen av det departementet generelt. Og det jeg vel sitter og lurer litt på, det er om det som skjedde den gangen først og fremst var på grunn av et ønske om å gjøre det politikkfeltet mer synlig, gjøre det mer prioritert så å si, eller om det først og fremst var et resultat av behovet for å få en regjeringskabal og en personkabal til å gå opp?

Kristiansen: Det var vel begge deler. Kabalen gikk jo opp ved at vi skulle få den stillingen. Og samtidig var det klart at når vi ikke hadde fått utenriksministerstillingen, så var ikke

Willoch dummere enn at han så at det kunne være et plaster på såret å få en som gikk inn i det som for oss jo var det viktigste utenrikspolitiske spørsmålet i grunnen, og som vi i Stortinget hadde engasjert oss mest i. Så det var vel litt politisk taktikk også med i det spillet, slik at begge de to tingene egentlig dro i samme retning.

Nå var det også de som mente at – jeg vet ikke om det var så mange i vårt parti – men det var de som mente at det var galt å skille ut u-hjelpspolitikken fra den generelle utenrikspolitikken fordi Utenriksdepartementet jo hadde et mektig apparat som kunne settes bak disse tingene. Og det var nok en del i Utenriksdepartementet som ikke likte at man fikk en minister for dette. Utenriksdepartementet hadde jo mange kabaler og kunne sikkert operere med en viss tyngde også innen dette området, men vi hadde jo den erfaring at vi syntes ikke utenrikstjenesten hadde tatt nok hensyn til akkurat det spørsmålet.

Danielsen: Men når det gjelder det å drive bistandspolitikk mer generelt, så kommer det jo med jevne mellomrom og i ulik form kritikk – ikke mot at man skal drive den typen politikk, men måten det gjennomføres på, og hvilke land man samarbeider med.

Kristiansen: Ja, jeg må si at jeg er også litt bekymret for den måten dette har utviklet seg på, for det er jo klart at det er en del regimer som nå blir støttet opp med ganske betydelige midler, som ikke fortjener det hvis du legger demokratiske prinsipper og menneskerettighetsprinsipper til grunn. Og jeg syns nok også det – hvis vi skal være litt kritisk innstilt – at det kanskje i dag er blitt litt for få gode svar på kritikken om korrupsjon i forbindelse med disse midlene. Jeg syns nok at den nåværende statsråden, selv om hun er fra mitt parti, hun er flink og dyktig, så syns jeg nok at hun har hoppet litt for lett over de spørsmålene som gjelder bruken av pengene. Hvilket regime man gir til, og hvilke formål man gir til, der er det nok også innen Kristelig Folkeparti rent generelt visse motforestillinger til noen av dem som har fått støtte, altså.

Danielsen: Hvordan var forholdet på begynnelsen av 1980-tallet, da?

Kristiansen: Hva sa du?

Danielsen: Hvordan var det forholdet der på begynnelsen av 1980-tallet? Du har jo – for eksempel norsk bistand overfor Tanzania var jo lenge omfattende –

Kristiansen: Ja.

Danielsen: Og ble gjenstand for kritikk etter hvert. Men så vidt jeg kjenner til, var vel ikke KrF de som var pådriverne i kritikken der.

Kristiansen: Ja, og det med full grunn altså, fordi han, hva het statsministeren da?

Danielsen: Nyerere.

Kristiansen: Hva? Nyerere, ja. Han var jo en sånn liten bajas, han sjarmerte når vi var på besøk der, jeg var på besøk med utenrikskomiteen der, altså. Og han hadde mye av gimmicker og sånt opplagt frieri til oss som givere. Og han var her i Norge og spilte jo sammen med demokratiet, det sosialistiske demokratiet særlig.

Men han var ikke pålitelig, altså. Jeg kom rent tilfeldig borti en sak med ham som gjorde at jeg fikk motforestillinger. Han skulle besøke Norge, og så var det tilfeldigvis slik at en av våre venner hadde en datter. Ja, og denne mannen, hennes far altså, var leder for den store Shell-stasjonen på Nesodden. Og så hadde han fått en ung tanzaniansk gutt da, en ung mann som skulle lære her oppe hvorledes man styrte en sånn stasjon, og så gikk det ikke bedre enn at han forelsket seg i denne nordmannens datter. Hun var vel knapt 17 år, tror jeg, men ble med barn. Og så fikk hun da valget: Skulle hun holde seg hjemme, altså ikke ta konsekvensen av forholdet til denne gutten, eller skulle hun bli med ham ned og bli tanzanianer. Ja, vi var litt borti rådgivning av disse vennene våre, og det ble til at hun reiste. Hun ville selv ta – og det rare var jo at hun viste seg å være en mye sterkere person med større ressurser enn vi hadde ant.

Jeg var nede og besøkte henne da jeg noe senere var nede som formann i utenrikskomiteen, men det er nå en sak for seg. Hun klarte seg veldig godt i den stillingen. Men så ble hennes mann arrestert. Det viste seg at det var korrupsjonsskandale, og en av statsrådene hos Nyerere hadde brukt sin makt som politiker og fått ham i. Da hadde de vel tre eller fire barn. Hun ble sittende alene, da, med ansvaret, og det var da hun etter min oppfatning viste seg å ha en ufattelig styrke og var ufattelig ressursrik. Men jeg fikk jo saken fordi det ble spørsmål: Kan du gjøre noe for henne? Og så kom sjansen da Nyerere kom hit. Og da sa jeg til utenriksministeren at hvis ikke du gjør det, så kommer jeg nå til å ta opp spørsmålet, for vi skulle ha ham i Stortinget, og så kommer jeg til å si det akkurat som det er.

Og da ble jo, jeg tror det var Frydenlund, han ble aldeles nedkjørt: ”Nei, du må ikke si det, jeg skal forsøke å ta det opp, jeg eller Stoltenberg skal ta det opp, under hånden.”

Men så viste det seg at de gjorde ikke det. Da kom jeg tilbake til det, og så ble det lovet da, av Nyerere eller en statsråd som han hadde, at de skulle ta opp den saken og få gjort den om igjen. Og da var det liksom selve rosinen i pølsa kom ut. Det viste seg da at de gjorde ikke noe med det første. Men da jeg leverte inn spørsmålet, ble det alvor av det, altså. Da gikk vår representant der nede til Nyerere, og da viste det seg at den statsråden han hadde hatt med seg her i Norge, og som hadde lovet – det var han som var skyldig i den konspirasjonen som hadde ført til denne arrestasjonen, og han hadde et veldig dårlig rulleblad, altså. Så han ble sluppet fri.

Men Nyerere, han var rene skuespilleren etter min oppfatning. Også da vi var der nede, viste det seg at det var lite hold i de systemene. Han hadde jo blant annet flyttet hele stammer fra et område og til et annet, altså tvangsflyttet dem, og det var ikke bra i det hele tatt.

Danielsen: Men han hadde jo likevel lenge en ganske høy standing i det politiske miljøet i Norge. Når var det det endret seg internt i KrF?

Kristiansen: Når?

Danielsen: Når fikk man et annet syn, bortsett fra de mer personlige opplevelsene?

Kristiansen: Nei, jeg kan ikke si det så nøye, men jeg tror nok den affæren jeg nevnte her – den var kjent innen partiet. Jeg la jo den fram for Stortinget, så det gjorde vel sitt. Men ellers tror jeg ikke Reidun Brusletten var noe særlig borti i den saken – det var vel kanskje litt senere det, formodentlig, husker ikke sammenhengen der. Men han hadde nok en relativt høy stjerne litt for lenge, Nyerere. Jeg husker at da vi kom dit ned, så satt vi samlet i en salong hvor vi var, og han kom ikke. Men så plutselig dukket han opp som troll av eske fra en helt annen inngang. Han hadde tatt den boligen som den engelske guvernøren hadde hatt tidligere. Den hadde han da overtatt, han levde jo som en liten konge der nede.

Danielsen: Ja, vi begynner vel å nærme oss en slags avslutning. Jeg kunne tenke meg sånn helt avslutningsvis og for å avrunde bare å få noen supplerende kommentarer fra deg på en ting som du har tatt opp i forskjellige sammenhenger. Når det gjelder forholdet mellom

partiene og mellompartienes stilling, er det noe du har kommentert i ulike sammenhenger, for eksempel angående valget i 1985, at det langt på vei blir oppfattet som et regjeringsvalg, noe som kan få negative konsekvenser for mellompartiene, og at –

Kristiansen: Ja, jeg vet ikke, men. Da var vi jo faktisk i regjeringen, og jeg kan ikke huske at det var noen særlig divergerende oppfatninger innen partiet om det spørsmålet. Vi var jo i regjeringen, og vi måtte nødvendigvis ta konsekvensen av det, også når det gjaldt valgkampen.

Det jeg husker best, er et møte på Steinkjer hvor det var to fra regjeringen. Det var han fra Stavanger, ordfører Rettedal, og jeg, som representerte regjeringen, og så var det Kristensen fra Porsgrunn og den andre husker jeg ikke. Det var et stort møte i et av de største lokalene i Steinkjer, da, og voldsomt. Da var det nok Kristensen og jeg som egentlig støttet sammen, han var jo hovedtalsmann for Arbeiderpartiets industrigruppe og holdt hånd om den politikken i Stortinget. Så jeg tror ikke det innad i partiet var noe særlig – fordi vi var i situasjonen og ingen i ledelsen på partiet kunne engasjere seg på noen annen måte. Men jeg kom litt i forgrunnen der på grunn av det at mye dreide seg om oljepolitikken, og det ble et oppgjør mellom Arbeiderpartiet og oss.

Danielsen: Altså, det jeg tenkte på, er sammenhengen mellom noe av det som både står i det skriftlige materialet, og som du har vært inne på, nemlig at avstanden mellom de to største partiene, Høyre og Arbeiderpartiet, har ikke alltid vært så stor, slik at det på en måte blir trangt i sentrum. Det er én observasjon. En annen observasjon er at for eksempel valget i 1985, og også tidligere og senere, arter seg sånn at det er spørsmålet om hvilken av blokkene som skal danne regjering etter valget, som kommer i forgrunnen, framfor at de politiske enkeltsakene, der det kanskje er lettere å profilere et lite eller mellomstort parti, ikke kommer i fokus. Det er altså mer spørsmålet om regjeringens sammensetning som kommer i fokus. Og det jeg lurer på, er om hvilke utfordringer det stilte mellompartiene overfor. En av dem du har nevnt selv, er at man risikerer å måtte velge, å knytte seg opp mot et av de større partiene i forkant for å kunne få innflytelse. Hvilken betydning har det for å drive et parti, å fremme et parti og å kunne overleve som parti på lang sikt?

Kristiansen: Ja altså, som jeg sa tidligere, så er det jo særlig for mellompartiene et problem at det vil være fløyer som drar henholdsvis mot høyre eller mot venstre. Og å få en enighet, da, innen partiet om hvilken linje man skal følge i de rent praktisk politiske spørsmål, er kanskje

ikke så helt enkelt. Men det som jo etter min oppfatning da har ført til at Kristelig Folkeparti har vært medlem av Borten-regjeringen, av Willoch-regjeringen, av Syse-regjeringen og av to Bondevik-regjeringer, pluss den Korvald-regjeringen, det er at det som trekker mot disse partiene, ligger på det mer filosofiske og på det grunnleggende. Det er snakk om helt grunnleggende, prinsipielle spørsmål som har med verdisyndpunktene å gjøre. Mens det som trekker mot Arbeiderpartiet, ja, det kan være sosialpolitikken og en del økonomiske utspill i den anledning, altså.

Men i valget mellom disse har i alle disse tilfeller våre vurderinger – og vi har vurdert dette mot hverandre, selvfølgelig – ført til at vi har havnet på høyresiden. Altså høyrefraksjonen hos oss har vunnet over det fordi det er der de virkelige, etter vår oppfatning da, de virkelige prinsippspørsmålene ligger. Vi kan være mer fleksible når det gjelder den økonomiske og den praktiske politikken. Men der hvor vi har vårt hjerte, det er altså på den andre siden, og der har vi alltid fått mer støtte og mer forståelse hos partiene på høyresiden enn de på venstresiden. Det tror jeg er svaret på det, sånn jeg ser det.

Men det er klart at også her er det en annen interessant ting, nemlig at det er ikke alltid at vurderingene eller resultatet av vurderingene blir de samme i kommunalpolitikken som i rikspolitikken. Jeg for min del har jo vært belemret med den betegnelsen at jeg ligger på høyresiden, og den har jeg måttet leve med, da, og forsøkt å overleve med. Men det blir glemt at da jeg begynte i politikken, lokalpolitikken på Nesodden, så var jeg en tid betegnet som ”den røde Kristiansen”.

Det står det ikke i noen referater, tror jeg, men der var bakgrunnen den at da jeg kom inn i politikken i 1951, nei, jo, det var i 1951, da var det to spørsmål der ute. Det ene var i forhold til å bygge boliger. Det var jo etterkrigsproblemer, og der var det nok svært. De borgerlige partiene, altså Høyre og Senterpartiet var det vel, de inntok den holdningen at nei, vi skulle bygge boliger for bygdas folk og deres etterkommere, men noen innvandrere skulle vi ikke ha på Nesodden, altså. Og med den nødsituasjonen som faktisk var for mange unge ektepar og sånn den gangen, hvor det ikke var bolig å få, så syntes jeg det var et asosialt standpunkt. Til tross for at jeg da hadde kanskje flertallet i min gruppe mot meg, så gikk jeg inn for Arbeiderpartiets standpunkt, det forslaget de hadde i den saken.

Og det samme gjaldt en annen hovedsak der ute den gangen, og det er ganske pussig, det var eiendomsretten til dampskipsselskapet, som jo var helt vesentlig for Nesodden. Og der var det da et styre som etter min oppfatning både var blitt overårig og hadde mistet kontakten med de reisende. For når de ikke klarte den økonomiske situasjonen, hadde de alltid en eneste utvei, og det var å gå og forlange takstforhøyelse.

Og etter hvert som befolkningen ble mer og mer sentrert mot Oslo for å få jobb – Nesodden var jo en typisk forstadskommune på den måten, det hadde ikke noe særlig industri selv, så vil det si at alle som hadde jobb i Oslo, begynte å reise ut og inn. Vi hadde eget boligbyggelag på grunn av den boligpolitikken vi gikk inn for. Ja, de ble utsugd da de måtte betale slik at noen av båtrotene, de gikk helt til Drøbak. Men halvveis så var av de som reiste med båten, mannskapet i flertall. Og det er klart at de som reiste ut og inn, med Nesoddtangen som jo da ble det største trafikkpunktet, de kunne ikke finne seg i det i lengden at man la på det de måtte betale for å reise, for å subsidiere at båten gikk milelangt utover fjorden der den ikke hadde noe å gjøre, altså. Folk hadde sluttet å bruke den.

Jeg hadde jo litt erfaring om transport fra NSB, som jeg var i da, og jeg hadde ansvaret blant annet for ruteopplegget, og jeg mente med meg selv å ha litt innsikt i akkurat transport og transportøkonomi. Så jeg måtte si meg enig med det ordføreren og hans parti la opp til. Det gikk nok også imot mange av mine egne, fordi det var mange som hadde vært vant til å ha båtene på den måten. Å gi bussforbindelsen en ny giv, det var forskjellige grupper som ble rammet, så da ble jeg hengt ut som ”den røde Kristiansen”, for det var jo de to største sakene. Det var jo morsomt blant annet når det gjaldt økonomien, så fikk vi et motforslag –. Båten kunne jo ta 300 passasjerer, og når de kom til Nesoddtangen, skulle de over til busser da etter vårt opplegg, og bussene tok vel ikke mer enn cirka 50, kanskje. Det er noe, og da var det en som hadde regnet ut at når de som kom med båten, skulle videre nedover, ville man trenge, jeg tror det var tidobbelt så mange busser som tidligere. Men svakheten i hans beregning var at han regnet med at når en buss kjørte fra Nesoddtangen til Fagerstrand som ligger rett nedi der, så ble den bussen borte, den. Han hadde ikke tenkt seg tanken at den kunne dra tilbake til Tangen og ta en ny vending. Han tok rett og slett det samlede antallet og delte på antall busser, og så ble det forferdelse.

Men som sagt, nettopp i sånne praktiske spørsmål har det for min del altså, og jeg må også si rent sånn generelt, vært mye lettere for meg, også i Stortinget, å arbeide sammen med arbeiderpartifolk som virkelig er arbeidere, som ser dette praktisk, som har vært borte og har underholdt sin egen familie blant annet og vært borti spade og slegge og litt av hvert sånt, og som har et helt annet og mer praktisk syn også på den økonomiske politikken, enn å finne mulighet for å samarbeide med dem som, ja, nå skulle jeg kanskje ikke si det sånn her, som har vært –

Danielsen: Kom med det!

Kristiansen: Som har den teoretiske bakgrunnen og den filosofiske bakgrunnen i forkant, og som kanskje blir blendet mer av det, og som kanskje – Det sies jo i dag, og jeg har kanskje sagt det nå selv også, at i dag er det jo slik at Stortinget er sammensatt på en slik måte at enten kommer de rett fra skolebenken eller så kommer de rett fra skolekateteret. Og det blir langt mer teoretisk basert, mye av det som foregår i Stortinget i dag enn det var da jeg startet, altså. Og jeg har som formann både i sosialkomiteen og de andre komiteene hatt veldig godt samarbeid med arbeiderfolk. Men som sagt, teoretikerne og filologene og filosofene er det litt vanskeligere å få tak i.

Danielsen: Men likevel har det altså vært sånn at ditt parti, både da du var aktiv og senere, har valgt å samarbeide til høyre, og det er først og fremst på grunn av partiets verdiforankring.

Kristiansen: Ja, jeg mener det. Det var litt vanskeligere tidligere kanskje å trekke den konklusjonen, og jeg hadde åpning for noe annet enn det så lenge de hadde noe som heter Kristne Arbeideres Forbund. Det har de vel også i dag, men den gangen hadde de langt større innflytelse, og jeg må jo bekjenne – og gi meg æren for da – å ha deltatt på 1. mai-tilstelningene, da som sanger. Jeg har min bakgrunn i jernbanen, og jeg har den største utmerkelse LO gir, nemlig 40-årsnåla. Den har jeg fått, og jeg har tenkt akkurat nå at jeg skulle skrive litt om jernbanen og om blant annet LOs pengestøtte til Arbeiderpartiet og sett i forhold til denne 50-prosenten som ikke er arbeiderpartifolk. Altså, den 50-prosenten kan jeg uttale meg på vegne av.

Men, det har altså vært mye i slike praktiske spørsmål som jeg – Når jeg sier at jeg sang, så var det at jeg var med i Jernbanemisjonens mannskor i mange år, og vi sang da. De fleste andre tilhørte vel Arbeiderpartiet, men jeg meldte meg ikke ut av basen der i partiet, men var med og sang. Og særlig det med nåla, jeg ville irritere mine gode venner i Arbeiderpartiets møter, jeg var på sånne tilstelninger med den, LOs 40-årsnål. Noen syntes det er bra, andre syntes det er meningsløst at en politiker med min bakgrunn skulle skjemme ut nåla. [Latter].

Danielsen: Vi får vel la det være en avsluttende illustrasjon på at din politiske karriere har vært mangfoldig og innholdsrik, og takke igjen for at du møtte på dette intervjuet.

Myhre: Takk.

Kristiansen: Takk skal dere ha for at dere har gitt meg anledning til å brushe opp mine tidligere både dåder og det motsatte.